ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 26 (2386)
1 красавіка 1969 г.
АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ДНІ ТВОРЧАЙ ВУЧОБЫ

З V УСЕСАЮЗНАЙ НАРАДЫ МАЛАДЫХ ПІСЬМЕННІКАЎ

Пасля двух дзён пленарных пасяджэнняў на V Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў пачаліся дні напружанай творчай вучобы.

З 27 па 30 сакавіка праходзілі заняткі ў 26 творчых семінарах, якімі кіравалі вядомыя савецкія паэты і празаікі, драматургі і крытыкі. На семінарах была падрабязна разгледжана і абмеркавана творчасць кожнага з удзельнікаў нарады. Самі маладыя пісьменнікі таксама прымалі актыўны ўдзел у рабоце семінараў, знаёміліся з творчасцю сваіх таварышаў па пяру, выказвалі свае думкі і заўвагі.

Маладыя беларускія паэты і празаікі працавалі ў семінарах разам з літаратарамі Украіны, Латвіі, Малдавіі, з маладымі пісьменнікамі-сібіракамі. Кіраўнікі семінараў І. Мележ, А. Аўчарэнка, Д. Осін, Д. Кавалёў, І. Бурсаў, В. Шчадрына, Т. Гарбачова добра ведаюць беларускую літаратуру. Мусіць таму да творчасці пасланцоў беларускіх літаратурных сіл яны паставіліся без паблажак, з высокай патрабавальнасцю. Размова аб творах празаікаў А. Кудраўца, В. Мыслівца, М. Капыловіча, паэтаў Д. Бічэль-Загнетавай, Ж. Янішчыц, М. Дуксы, С. Панізніка была прынцыповай і строгай, часамі вострай. І таму асабліва прыемна адзначыць, што большасць іх твораў атрымала высокую ацэнку.

Нашы літаратары з цікавасцю і задавальненнем пазнаёміліся ў часе семінараў з творчасцю сваіх равеснікаў — маладых латышскіх празаікаў О. Гайвіціса і А. Калве, украінца Л. Пастушэнкі, малдаваніна Я. Бургіу і С. Паслея з Горна-Алтайска.

Адзін з істотных «практычных» вынікаў семінараў — запрашэнні да супрацоўніцтва, якія атрымалі нашы ўдзельнікі нарады ад многіх рэдакцый цэнтральных газет і часопісаў, а таксама выдавецтваў «Молодая гвардия» і «Советский писатель». Творы маладых беларускіх літаратараў прыняты да друку ў «Известиях», «Литературной газете», «Комсомольской правде», у часопісах «Молодая гвардия», «Дружба народов» і інш.

Адна са шматлікіх творчых сустрэч у час V Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў: Абдула Даганаў з Дагестана, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР Алім Кешокаў, Жэня Янішчыц з Беларусі, казах Мухтар Шаханаў і Ліуан Губжокаў з Кабардзіна-Балкарыі.
Фота В. ШАГАВА.

30 сакавіка ўдзельнікі нарады слухалі даклад «Актуальныя праблемы марксісцка-ленінскай філасофіі», які прачытаў дырэктар Інстытута філасофіі АН СССР акадэмік П. Капнін, а таксама выступленні дырэктара выдавецтва «Молодая гвардия» В. Ганічава і галоўнага рэдактара выдавецтва «Советский писатель» В. Карпавай.

Дэлегацыі ўкраінскіх і беларускіх маладых літаратараў наведалі ў гэты дзень Маўзалей У. І. Леніна, пабывалі ў Горках Ленінскіх.

31 сакавіка ўдзельнікі V Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў былі гасцямі рэдакцый маскоўскіх газет і часопісаў. У другой палове дня ў будынку ЦК ВЛКСМ адбылася сустрэча літаратурнай моладзі з воінамі-пагранічнікамі, з перадавікамі працы, з вядомымі вучонымі, дзеячамі культуры і мастацтва, партыйнымі і камсамольскімі работнікамі.

Усе дні ў час нарады маладыя пісьменнікі выступалі на літаратурных сустрэчах і вечарах.

Сёння, 1 красавіка, будуць падведзены вынікі V Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў. Закончыцца яна вялікім літаратурным вечарам, у якім прымуць удзел пасланцы літаратурнай моладзі ўсіх саюзных рэспублік, краёў і абласцей нашай Радзімы.

Варлен БЕЧЫК,
удзельнік нарады, спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ЛЕНІНСКУЮ КНІГУ— У КОЖНУЮ СЯМ'Ю

ЦК ЛКСМ Беларусі, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па друку і праўленне Белкаапсаюза прынялі сумесную пастанову «Аб правядзенні рэспубліканскага агляду работы камсамольскіх і піянерскіх арганізацый па прапагандзе і распаўсюджванні грамадска-палітычнай літаратуры, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна». У адпаведнасці з гэтай пастановай з 1 сакавіка 1969 года па 1 красавіка 1970 года ў рэспубліцы праводзіцца агляд работы абласных, гарадскіх, раённых, пярвічных камсамольскіх арганізацый па прапагандзе і распаўсюджванні грамадска-палітычнай літаратуры, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Дэвіз агляду «Творы У. І. Леніна — у кожны дом, у кожную сям'ю, у бібліятэчку кожнага юнака і дзяўчыны».

Палажэннем аб аглядзе прадугледжана стварэнне пры ЦК ЛКСМБ, абкомах, гаркомах і райкомах камсамола на сумесных пасяджэннях з кнігагандлёвымі арганізацыямі рэспубліканскага, абласных, гарадскіх і раённых саветаў сяброў кнігі, а таксама саветаў сяброў кнігі на прадпрыемствах і будоўлях, ва ўстановах, калгасах, саўгасах, вну і школах.

У пастанове вызначаны канкрэтныя задачы камсамольскіх і кнігагандлёвых арганізацый у прапагандзе і распаўсюджванні твораў У. І. Леніна і класікаў марксізма-ленінізма, літаратуры аб жыцці і дзейнасці У. І. Леніна і яго баявых сатратнікаў, кніг па гісторыі КПСС і ВЛКСМ, матэрыялаў партыйных з'ездаў, пленумаў і іншых выданняў грамадска-палітычнай літаратуры.

У мэтах развіцця масавых форм прапаганды і распаўсюджвання літаратуры ў ходзе агляду намечана правядзенне месячнікаў, дэкад, тыдняў палітычнай і маладзёжнай кнігі, ленінскіх чытанняў, канферэнцый чытачоў, кніжных выставак і базараў, сустрэч з пісьменнікамі.

Для ўзнагароджання пераможцаў рэспубліканскага агляду зацверджаны пераходныя Чырвоныя вымпелы:

ЦК ЛКСМБ і Дзяржкамітэта Савета Міністраў БССР па друку — для гарадской камсамольскай арганізацыі;

ЦК ЛКСМБ і праўлення Белкаапсаюза — для раённай камсамольскай арганізацыі;

Рэспубліканскага савета піянерскай арганізацыі — для лепшай піянерскай арганізацыі.

Апрача таго, лепшыя прапагандысты і распаўсюджвальнікі кніг, кіраўнікі народных кніжных магазінаў і кіёскаў, старшыні і члены саветаў сяброў кнігі, сакратары пярвічных камсамольскіх арганізацый і піянерскія актывісты будуць узнагароджаны па выніках агляду значком «Прапагандысту кнігі», Ганаровымі граматамі і каштоўнымі падарункамі, турысцкімі пуцёўкамі па краіне і на Міжнародную кніжную выстаўку, прысвечаную 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніца Ляпеская (Палтаран) Вера Сямёнаўна ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ГЭТА надзвычай цяжка ўсведамляць. Яшчэ і яшчэ раз перабіраеш у памяці падзеі апошніх тыдняў, і сэрца сціскаецца ад крыўды і горычы. Кроў на Усуры. Кроў на рацэ, якую столькі гадоў называлі ракою дружбы. Кроў нашых маладых хлопцаў, якія грудзьмі прыкрывалі родную зямлю і кроў ашуканых кітайскіх салдат...

Я гляджу на кадры кінахронікі, якія адлюстравалі люты шабаш хунвэйбінаў, і мяне ахоплівае пачуццё гневу і горычы.

Мне, ваеннаму карэспандэнту, давялося быць у Кітаі ў незабыўны дзень 1 кастрычніка 1949 года — дзень перамогі кітайскай рэвалюцыі. Плылі флагі на бамбукавых дрэўках, ішлі калоны на традыцыйных ходулях, поўз па вуліцы вогнедышны дракон... А над усёй гэтай квяцістай стракатасцю, радуючы і хвалюючы да слёз, гучалі па-кітайску «Смело, товарищи, в ногу!» «Мы — кузнецы, и дух наш молод...»

Вось так — маўкліва, з суровымі тварамі — стаялі ў вайну людзі ля стэндаў са зводкамі Савецкага Інфармбюро... Дзень праходзіць за днём, а ў Мінску, на Ленінскім праспекце, ля фотавітрыны газеты «Известия» не меншае натоўп: на стэндзе — здымкі, якія апавядаюць пра трагічныя падзеі на востраве Даманскім.
Фота Ул. КРУКА.

КРОЎ НА УСУРЫ

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

Людзі спявалі, усміхаліся, працягвалі нам чырвоныя флагі з пяцю зоркамі. І размахвалі чырвонымі стужкамі. І дарылі чырвоныя банты.

У Кітаі чырвоны колер — колер шчасця.

Але гэта і колер крыві...

Я бачу барвовы лёд на Усуры. І маладых, зусім маладых нашых хлопцаў, скошаных здрадніцкімі кулямі. І пасівелых маці, якія плачуць над свежымі магіламі...

Што ж адбылося? Няўжо яны хлусілі — людзі, з якімі мне давялося сустракацца ў Порт-Артуры, Дальнім, Цзіньчжоу?

Я гартаю старыя блакноты. І раптам спыняюся. Лі Ван-чын! Стары рабочы Дальнінскай верфі.

«...Я быў цёмны чалавек, як лягушка, аб якой кажуць, што седзячы ў калодзежы, яна бачыць толькі кавалачак неба. Я б памёр, калі б не Чырвоная Армія...

Савецкія людзі прыйшлі да нас на дапамогу, і новы вецер падзьмуў у доку. Мяне, радавога ліцейшчыка, мяне, былога кулі, якога японцы не лічылі за чалавека, прызначылі начальнікам цэха! Я ведаў, як трэба варыць сталь, але я ніколі не кіраваў плаўкай. Ды і потым дзве-тры сотні іерогліфаў, вядомых мне, — не вельмі моцная апора для кіраўніка. Савецкія спецыялісты дапамаглі наладзіць вытворчасць. Яны навучылі нас працаваць па-новаму. Навучылі нас адчуваць сябе гаспадарамі завода, гаспадарамі жыцця...»

Яшчэ лісток. Яшчэ адно імя, вельмі вядомае ў пяцідзесятых гадах у Кітаі. Ван Цун-лун. Член прэзідыума Усекітайскага сходу народных прадстаўнікоў, пазней разагнанага маоістамі. Стругальшчык з Аньшаня, што засядаў у «Зале, дзе думаюць аб туманнасці». Ён расказваў мне, як у Харкаве зацікавіўся работай савецкага сабрата па прафесіі.

«...Я доўга не адыходзіў ад станка. Усё глядзеў і глядзеў. І раптам стругальшчык спыніў станок, выняў з шафкі тры разцы і даў іх мне. «Вашы поспехі — нашы поспехі!» — сказаў ён. Гэта мне пераклалі потым. Але я зразумеў і так. Калі сэрца гаворыць з сэрцам — навошта пераклад?..»

Успамінаецца сустрэча з праслаўленым кітайскім асам Ван Хаем, які ў дваццаць восем гадоў быў ужо намеснікам камандзіра авіяцыйнай дывізіі.

«Я ўсім абавязаны савецкім лётчыкам, — з хваляваннем гаварыў ён. — Яны навучылі мяне, як ваяваць. Я ганаруся, што аднойчы маім настаўнікам быў сам Кажадуб. Я стараюся быць вартым яго подзвігаў і яго шчодрай дружбы. Савецкія лётчыкі зрабілі з мяне, паўпісьменнага кітайскага хлопца, байца-знішчальніка. Я ў іх у неаплатным даўгу...»

І вось — выстралы на Даманскім...

Я гляджу на кітайскіх салдат, якія размахваюць аўтаматамі, на скрыўленыя нянавісцю твары, на рукі, якія па камандзе выкідваюць славутыя цытатнікі, на вочы, якія ў малітоўным экстазе звернуты да шматлікіх малюнкаў «вялікага рулявога», «правадыра, друга і настаўніка», — гляджу і пакутліва думаю: калі ж гэта пачалося? З чаго?

Прыгадваецца вечар у Дальнінскім інстытуце ваенных перакладчыкаў. Мілая дзяўчына Хуан Шу-хуа, якая прасіла называць яе Шурай, рабіла на рускай мове даклад аб уплыве вялікага Кастрычніка на лёс кітайскай рэвалюцыі. Яна падкрэслена правільна вымаўляла па-руску дарагія ўсім нам словы, а, закончыўшы, тройчы нізка пакланілася вялікаму, груба намаляванаму партрэту Мао.

Прыгадваецца «вучэбны» фільм «Вяселле па-новаму». Аб'ектыў кінаапарата некалькі мінут фіксіраваў маладых жаніхоў, якія схілілі галовы перад гіпсавым бюстам «вялікага», што стаяў на жоўтым п'едэстале (у старым Кітаі жоўты колер быў колерам імператарскай улады).

Прыгадваецца камітэт партыі раёна Порт-Артур — Дальні. Вайна даўно скончылася, але ўсіх, хто заходзіў сюды, паранейшаму сустракаў скіраваны на дзверы ствол кулямёта. Да работнікаў камітэта трэба было прабірацца скрозь натоўп салдат з аўтаматамі на грудзях...

А на сцяне — расплывісты твар з высока агаленым ілбом. І на вакзале. І ў музеі кітайскай старажытнасці. І ў вітрыне дробнай крамкі. І ў будыйскім храме, пабудаваным тысячу гадоў назад. І нават у грамадскай прыбіральні... У пышных рамах, у акружэнні рознакаляровых сцягоў з цяжкімі залатымі кутасамі.

Прыгадваецца гэты немы крык, які зрываецца ад натугі: «Вансуй! Дзесяць тысяч гадоў жыцця Мао!»

Тады гэта яшчэ не вельмі палохала. Тады гэта здавалася звычайным. Хіба што ўзнікала непазбежная думка «аб кітайскіх асаблівасцях».

Але ракавая пухліна культу Мао ўжо разрасталася, ужо раз'ядала мільёны душ — шчырых, сумленных, безабаронных.

Я памятаю, як на стадыёне ў Дальнім пад крыкі «Вансуй!» былі без суда і следства расстраляны людзі, схопленыя ў час чарговай аблавы (ішла кампанія барацьбы «супраць трох зол»). Ад гэтых выстралаў было ўжо недалёка да аўтаматных чэргаў на Даманскім.

Грудзьмі сваімі прыкрылі нашы салдаты родную зямлю, кроўю сваёй палілі яе. Але не аддалі маоісцкім правакатарам. І так будзе заўсёды. І ганебны правал чакае тых, хто ў імя сваіх вялікадзяржаўных амбіцый, ігнаруючы гісторыю, ігнаруючы вялікую рэвалюцыйную барацьбу савецкага народа за вызваленне «далёкага, але нашынскага краю», паспрабуе перасунуць на ім пагранічныя слупы. Аб гэтым цвёрда, рашуча і выразна сказана ў заяве Савецкага ўрада, апублікаванай гэтымі днямі ў друку.

Некалі ў старажытным Кітаі чалавека, які хацеў паступіць на дзяржаўную службу, замуроўвалі ў пакоі, куды амаль не пранікала дзённае святло,— там ён павінен быў напісаць твор з цытат Канфуцыя і Лао Цзы. Сёння Мао Цзэ-дун прымусіў гаварыць цытатамі са сваіх «твораў» сотні мільёнаў кітайцаў.

Гэтае цытатніцтва адвучвае думаць народ, які даў свету вялікіх мысліцеляў і паэтаў. Яно напаўняе сляпой нянавісцю сэрцы маласвядомых людзей. Яно накіравала ствалы аўтаматаў у нашых хлопцаў на далёкай усходняй рацэ...

Я ведаю: прасвятленне непазбежна. Ніякія «кітайскія сцэны» (колькі іх узводзілі кіраўнікі гэтай вялікай і няшчаснай краіны!), ніякія словавывяржэнні Мао і яго паслугачоў не адгародзяць кітайскі народ ад святла ісціны.

А пакуль... Пакуль на Усуры нашы салдаты, абпаленыя першымі ў сваім жыцці баямі, насцярожана ўглядваюцца ў супрацьлеглы бераг...

Там усё яшчэ ваяўніча грымяць барабаны, чуюцца пранізлівыя ўдары гонгаў, і галасы, якія скандзіруюць выказванні «самага-самага», патанаюць у бразгаце затвораў.

А між тым, ёсць жа ў Кітаі старая, мудрая пагаворка: «Не падымай камень, каб кінуць у сябра, — можаш сабе адбіць ногі».

У ДАРОЗЕ І ДОМА

Кожны вечар афішы запрашаюць аматараў мастацтва ў тэатры і канцэртныя залы, у Палацы культуры і клубы на канцэрты артыстаў разнастайных жанраў. Адбываюцца сустрэчы з даўно вядомымі майстрамі і з маладымі, якія робяць першыя крокі ў вялікае мастацтва. І хоць тэлебачанне цяпер увайшло амаль у кожны дом, непасрэдныя кантакты глядзельнай залы з жывым артыстам заўсёды застаюцца самымі жаданымі. Колькасць канцэртаў павялічваецца з кожным годам.

З пытаннем аб планах сёлетняга гастрольнага сезона карэспандэнт газеты «Літаратура і мастацтва» звярнуўся да начальніка Упраўлення па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР Ігара Пятровіча Паліводы.

— Раскажыце, калі ласка, чым адрозніваецца гастрольны план Беларускай філармоніі сёлетняга года ад мінулага? Якія яго асаблівасці?

— Нагадаю, што мінулы год для нашай рэспублікі быў незвычайны—мы адзначалі слаўнае 50-годдзе БССР і Кампартыі Беларусі. Гэта быў год справаздач і настойлівых творчых пошукаў. План сёлетняга года павінен садзейнічаць далейшаму паляпшэнню прапаганды дасягненняў савецкага мастацтва, ён і распрацаваны такім чынам, каб шматмільённы глядач ва ўсіх саюзных рэспубліках меў магчымасць пазнаёміцца з беларускім мастацтвам. З свайго боку гатовы прыняць у сябе як мага больш пасланцоў шматнацыянальнага савецкага мастацтва.

Калі гаварыць аб асноўных тэндэнцыях гастрольнага плана, дык гэта ў першую чаргу — павелічэнне колькасці філарманічных канцэртаў. Неяк так здарылася, што за апошнія гады незаслужана вялікае месца занялі выступленні эстрадных калектываў. Многія з іх сапраўды цікавыя, але вырасла шмат і «пустазелля». Замест музыкі—аднастайнае спалучэнне з некалькіх нот, замест песні—легкадумныя словы. Такое «мастацтва» псуе густ, наносіць шкоду эстэтычнаму выхаванню. Натуральна, што павелічэнне колькасці канцэртаў сімфанічнай музыкі, якая патрабуе ад слухачоў асобай падрыхтоўкі, прадыктавана яшчэ і тым, што зараз, як ніколі, сімфанічныя і камерныя канцэрты збіраюць вялікую аўдыторыю, людзей розных прафесій і ўзростаў.

Абслугоўванне сяла—прадмет асобых клопатаў. Гэта работа ўвесь час пашыраецца—і сёлета, натуральна, таксама. Кожны год у строй уступаюць усё новыя і новыя пляцоўкі: сельскія клубы, палацы культуры. Прыкладна дзвесце культурных цэнтраў у год. І ўсё ж такі гэтага мала. Ды і не ва ўсякі клуб магчыма запрасіць любы калектыў. Напрыклад, каб выступіў ансамбль танца пад кіраўніцтвам Апанасенкі, патрэбна вялікая сцэна ды і падсобныя памяшканні. Задавальняцца ж пасылкай на сяло спрошчаных, спецыяльна для сельскага гледача падрыхтаваных праграм будзе няправільна—сельскі глядач хоча далучыцца да паўнакроўнага мастацтва. Слабы яшчэ ў сельскай мясцовасці і так званы клавішны фонд. З гэтай прычыны мы вымушаны абмяжоўваць пасылку піяністаў на гастролі. Але нават у тых клубах, дзе ёсць інструменты, яны часта бываюць у такім стане, што аб колькі-небудзь сур'ёзным канцэрце не можа быць і гаворкі.

Аднак, нягледзячы на пэўныя цяжкасці, канцэртныя брыгады філармоніі і асобныя выканаўцы «прабіраюцца» ў самыя далёкія раёны і пасёлкі. У сувязі з гэтым хочацца сказаць цёплыя словы ў адрас артыстаў Гомельскай філармоніі—яны добра ведаюць патрэбы жыхароў сваёй вобласці і стараюцца задаволіць усё ўзрастаючую цягу людзей да мастацтва.

— Нашым чытачам цікава было б даведацца, якія калектывы і выканаўцы прыедуць да нас? Відаць, сярод іх будуць і старыя знаёмыя, і такія, якія прыедуць да нас упершыню.

— Пералічыць усе калектывы немагчыма, нават калі называць самыя цікавыя. Таму абмяжуюся толькі некаторымі.

Канцэртны сезон ужо ў разгары. За тры мінулыя месяцы ў нас у Беларусі пабывала шмат калектываў. Сярод іх—Дзяржаўны акадэмічны рускі хор імя Пятніцкага, Рускі народны аркестр імя Осіпава, Сіднейскі струнны квартэт, піяніст з Францыі, спявак з Ірландыі, харавая капэла Арменіі і гэтак далей, і гэтак далей...

Наперадзе новыя сустрэчы.

Упершыню ў Мінску выступіць арганіст з Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі Герберт Колум, малады балет Алма-Аты, венгерскі камерны балет «Печ». Тэатр Класічны з Польшчы. Мне здаецца, што вялікую цікавасць павінен выклікаць у слухачоў ансамбль старадаўняй музыкі «Барока». Асаблівае месца ў сэрцах нашых меламанаў, я ўпэўнены, зойме салістка Ленканцэрта Надзежда Юрэнева. Аматары балета сустрэнуцца з праслаўленым ансамблем «Бярозка». Нашымі гасцямі будуць камерныя і эстрадныя аркестры, ансамблі народных танцаў амаль усіх саюзных рэспублік.

Відаць, варта сказаць, што з 4 па 12 мая ў рэспубліцы будзе праходзіць фестываль, прысвечаны 150-годдзю з дня нараджэння выдатнага польскага кампазітара С. Манюшкі. Яго творы выканае сімфанічны аркестр БССР з салістамі. Для знаёмства шырокай аўдыторыі з жыццём і творчасцю Манюшкі ствараюцца чатыры канцэртныя групы, у склад якіх увойдуць і музыказнаўцы. З сольнымі канцэртамі выступіць вядомая польская піяністка Чэрні-Стэфаньска.

— Уся наша краіна рыхтуецца сустрэць 100-гадовы юбілей з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна. Хацелася б ведаць, як рыхтуюцца адзначыць гэтую дату артысты філармоніі.

— У канцы сёлетняга года намячаецца вялікае свята музыкі. У канцэртнай зале філармоніі адбудзецца вечар, прысвечаны савецкай харавой і сімфанічнай музыцы. Пройдуць таксама канцэрты майстроў мастацтваў Грузінскай ССР, Узбекскай ССР, Украінскай ССР, Кіргізскай ССР і РСФСР. Лепшыя мастацкія сілы краіны прымуць удзел у гэтым свяце. Да нас у госці прыедуць Дзяржаўны сімфанічны аркестр Саюза ССР, Дзяржаўны акадэмічны рускі хор, дырыжор Я. Святланаў, спевакі Л. Зыкіна, Д. Гнацюк, Э. Хіль. Мы спадзяёмся, што прыедуць і кампазітары — А. Хачатуран і Д. Шастаковіч. Перад гледачамі выступяць лаўрэаты Ленінскай прэміі пісьменнікі С. С. Смірноў і А. Пракоф'еў.

На вечары інтэрнацыянальнай дружбы мае адбыцца сустрэча з артыстамі сацыялістычных краін.

У мэтах прапаганды бессмяротных ідэй Ільіча ў рэспубліцы праводзяцца ленінскія чытанні.

Перад працоўнымі з творчымі справаздачамі выступяць нашы вядучыя калектывы—Дзяржаўны народны аркестр БССР, Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР, Камерны аркестр Беларускай філармоніі, Дзяржаўны ансамбль танца БССР і іншыя.

Калі мы пачалі размову аб падрыхтоўцы да знамянальнай даты, нельга не сказаць аб днях культуры Беларусі ва Ульянаўскай вобласці. Туды выедуць народны хор, народны аркестр, група спевакоў, кампазітары, пісьменнікі.

— Удакладніце, калі ласка, найбольш цікавыя маршруты, па якіх паедуць нашы артысты.

— Нашы калектывы праедуць тысячы кіламетраў, пабываюць у многіх рэспубліках, выедуць за рубеж. У вялікай гастрольнай паездцы па Літве, Латвіі і гарадах РСФСР знаходзіцца зараз Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, у Ленінградзе, Петразаводску, Кіеве, Херсоне, Цірасполі, Літве, Латвіі, Казахстане пабывае камерны, ва Узбекістане, Туркменіі, РСФСР —народны аркестр БССР.

Я магу пералічваць і далей. Але справа, мне здаецца, не ў гэтым. Важна іншае. Нашы калектывы і асобныя выканаўцы карыстаюцца вялікай папулярнасцю. Усе рэспублікі з задавальненнем запрашаюць іх да сябе. А гэта, мне здаецца, першы паказчык высокага прафесійнага майстэрства. Аб папулярнасці беларускіх артыстаў гаворыць і той поспех, які выпадае на іх долю ў час загранічных паездак. Сёлета народныя танцы Беларусі ўбачаць гледачы Бельгіі, вялікая група нашых артыстаў пабывае ў Фінляндыі. Так што, планы ў нас вялікія, сур'ёзныя, разнастайныя. І галоўная задача—іх выканаць.

Канцэртныя арганізацыі рэспублікі нямала робяць, каб узняць ідэйна-эстэтычны ўзровень праграм. Але нам трэба непрымірыма ставіцца да праяў халтуры, да тых выпадкаў, калі той або іншы артыст ідзе на творчы кампраміс і патрафляе непатрабавальнай частцы публікі. А гэта, на жаль, здараецца!

Пачынаючы з выбару рэпертуару і да шліфоўкі кожнага нумара мы павінны адносіцца з вялікай адказнасцю. Гэта адказнасць перад нашым слухачом, перад часам, перад сабой.

НОВЫЯ НАРОДНЫЯ

За творчыя поспехі ў развіцці харавога і танцавальнага мастацтва і актыўную канцэртна-выканаўчую дзейнасць прэзідыум Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў прысвоіў ганаровыя званні Народных харавой капэле Дома культуры Мінскага гарадскога ўпраўлення бытавога абслугоўвання і ансамблю танца Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя Леніна.

☐

Народная харавая капэла Мінскага гарадскога ўпраўлення бытавога абслугоўвання была створана ў 1945 годзе. Спачатку калектыў аб'ядноўваў каля 30 аматараў спеваў. За апошнія сем гадоў капэла пад мастацкім кіраўніцтвам Д. Рулінскага вырасла да 70 чалавек.

У рэпертуары народнай харавой капэлы больш за 30 беларускіх, рускіх, украінскіх, малдаўскіх народных песень, а таксама творы класікаў і песні народаў зарубежных краін.

Асаблівае месца ў рэпертуары займаюць творы рускіх класікаў і сучасных беларускіх кампазітараў. Мастацкі кіраўнік капэлы Д. Рулінскі здолеў дабіцца зладжанасці і гарманічнасці выканаўцаў, добрага гучання твораў Чайкоўскага, Шумана, Шабаліна, Семянякі, Новікава, Фляркоўскага.

За час свайго існавання народная капэла неаднаразова прымала ўдзел у рэспубліканскіх і ўсесаюзных фестывалях самадзейнага мастацтва, у гарадскіх і абласных аглядах народнай творчасці.

За сваю канцэртна-выканаўчую дзейнасць народная харавая капэла атрымала шмат ганаровых грамат і дыпломаў.

☐

Народны ансамбль танца Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя Леніна (мастацкі кіраўнік М. Лапша) створаны ў 1955 годзе. Цяпер ён налічвае 50 удзельнікаў.

У рэпертуары калектыву больш як 60 народных, сучасных і класічных танцаў. Сярод беларускіх — «Крыжачок», «Лявоніха», «Кола», «Лядкаўская кадрыля» і іншыя. З добрым майстэрствам удзельнікі ансамбля выконваюць такія танцавальныя сюіты, як «Арагонскае паляванне», «Матроскі танец», «На прыморскім бульвары», «На студэнцкім балі», складаную харэаграфічную кампазіцыю «Камсамольцы дваццатых гадоў», танцавальную пантаміму «Абуджэнне Афрыкі».

З няменшым поспехам ансамбль выконвае ўкраінскія, гуцульскія, славацкія, румынскія, балгарскія народныя танцы.

У 1968 годзе ансамбль танца БДУ прымаў удзел у рэспубліканскім фестывалі самадзейнага мастацтва і быў адзначаны ганаровым дыпломам. За ўдзел у фестывалях, аглядах самадзейнасці і актыўную канцэртна-выканаўчую дзейнасць калектыў ансамбля неаднаразова ўзнагароджаны граматамі і дыпломамі.

Аляксандр КРЫВІЦКІ

ПЛАДЫ АСВЕТЫ ПАНА БЖАЗІНСКАГА

З ПРЫЧЫНЫ АНТЫКАМУНІСТЫЧНАЙ «ТЭОРЫІ ЭВАЛЮЦЫІ»

Прадстаўляем вам Збігнева Бжазінскага. Гэта — зорка першай велічыні на ідэалагічным небасхіле ЗША. Ён быў членам савета планавання знешняй палітыкі пры дзяржэпартаменце, а цяпер — дырэктар інстытута даследаванняў праблем камунізма пры Калумбійскім універсітэце. Ён — адзін з аўтараў антыкамуністычнай «тэорыі эвалюцыі».

1.

Як ён выглядае, мы добра ведаем: гадоў пяцідзесяці, са спакойнымі, прыемна самаўпэўненымі манерамі і гэткай жа павольнай, пявучай гаворкай. Да тых, хто з ім не пагаджаецца, ставіцца рахмана-пагардліва. Ахвотна гаворыць. Вось так, напрыклад: «Панове! З'ява, якую мы даследуем, уяўляецца звычайна, з аднаго боку, як нешта новае, з другога боку, як нешта выходзячае з раду натуральных умоў. Ні тое, ні другое не справядліва. З'ява гэтая не новая, а старая, як свет, і не звышнатуральная, а падлягае ўсё тым жа вечным законам, якім падлягае і ўсё існуючае...».

Усё празрыста ясна і проста. Пан Збігнеў Бжазінскі ведае свой прадмет. Паслухаем жа яго і далей... «...Атамы, не маючы працягласці, ёсць, па сутнасці, не што іншае, як пункты прыкладання сіл... Нам вядомы энергіі: дынамічная, тэрмічная, электрычная і хімічная. Але чатыры віды энергіі далёка не вычэрпваюць усёй разнастайнасці яе выяўленняў. Віды выяўленняў энергіі шматстайныя, і адзін з такіх новых, малавядомых відаў энергіі і даследуецца намі. Я кажу аб энергіі медыумізму». А вось цяпер слухайце, слухайце: «Медыумічная энергія вядома чалавецтву даўным-даўно: прадказанні, прадчуванні, прадбачанні і многія іншыя—усё гэта не што іншае, як праявы медыумічнай энергіі»?

І вось, прадказанні, прадчуванні, прадбачанні. Гэта класічная трыяда і складае навуковую аснову агульных тэорый і прыватных выказванняў прафесара Бжазінскага, дырэктара інстытута даследаванняў праблем камунізма пры Калумбійскім універсітэце ў ЗША.

Усе праблемы даследавання камунізма зведзены тут да антыкамунізму. Але сілы яўна няроўныя. На адным баку—Бжазінскі, на другім—Маркс. У такіх нялёгкіх умовах дырэктар інстытута міжволі пачынае займацца спірытызмам. Усё пагружаецца ў цемру, чуваць самнамбулічнае дыханне медыуму, нейкі дух замагільным голасам адказвае на пытанні, столік хістаецца, хтосьці рэзка стукае тры разы ў знак сцвярджэння або двойчы ў знак адмаўлення. Удзельнікі сеансу ашаломленыя, разгубленыя. Але тут выяўляецца, што рэалістычна настроены чалавек схапіў нябачнага духа за яго потную руку. Успыхвае святло.

(Заканчэнне на 3-й стар.).

Чым адрозніваецца манатыпія ад аўталітаграфіі, лінагравюра ад ксілаграфіі, як працаваць з літаграфскім камнем, металам, лінолеумам, якія асноўныя законы кампазіцыі, жанры графікі — пра ўсё гэта расказаў мастакам-аматарам са студыі выяўленчага мастацтва пры Рэспубліканскім доме глухіх графік А. Кашкурэвіч (на здымку—у цэнтры).

Доўга не разыходзіліся з яго майстэрні маладыя аматары графікі. Яны аказаліся цікаўнымі і ўдзячнымі вучнямі.

Фота Ул. КРУКА.

ЧЫТАЧЫ ПРА ГАЗЕТУ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

У Шклове адбыўся трохдзённы семінар работнікаў культуры раёна. Адным з пытанняў яго парадку дня была размова аб газеце «Літаратура і мастацтва».

З інфармацыяй аб ролі газеты ў жыцці культасветустаноў выступіла загадчыца раённай бібліятэкі Ганна Заяеская.

Свае думкі аб найбольш значных і цікавых матэрыялах «Літаратуры і мастацтва», аб яе ўдачах і недахопах выказалі работнікі бібліятэк: Талкачоўскай сельскай — Н. Цыганкова, Уланаўскай — Г. Лявіцкая, Ардацкай — Н. Канапаева, Слабодскай — В. Сафонава, загадчыкі Арышкаўскага і Крывельскага сельскіх клубаў Н. Сцяпанава і Ф. Марозаў і супрацоўніца раённай бібліятэкі А. Давідовіч.

Аб планах газеты на бліжэйшы час расказаў намеснік галоўнага рэдактара «Літаратуры і мастацтва» Алесь Бажко.

ДЛЯ ХАРАСТВА ВАШЫХ КВАТЭР

Тры дні ў Мінску праходзіў Усесаюзны семінар работнікаў шпалерных фабрык краіны. Абмяркоўваліся пытанні паляпшэння якасці і пашырэння асартыменту гэтай вельмі патрэбнай насельніцтву прадукцыі. На спецыяльна арганізаванай выстаўцы было прадстаўлена звыш 800 узораў шпалер, распрацаваных творчымі майстэрнямі і мастакамі Масквы, Ленінграда, Мінска, Рыгі, Тбілісі, Адэсы і іншых гарадоў.

Высокую ацэнку атрымалі шпалеры Ленінградскай, Мінскай і Адэскай фабрык. Іх прадукцыя прызнана найлепшай.

З мэтай нагляднага паказу лепшай прадукцыі, у мікрараёнах нашай сталіцы «Чыжоўка» і «Усход-2» былі аклеены рознымі ўзорамі шпалераў 25 новых кватэр з рознымі ўмовамі асвятлення і планіроўкай.

У рабоце семінара прынялі ўдзел мастакі, архітэктары, спецыялісты павільёна лепшых узораў народнага спажывання Міністэрства гандлю СССР і Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута папяровай прамысловасці.

Удзельнікі семінара прынялі рэкамендацыі па мастацкаму паляпшэнню і павелічэнню асартыменту шпалераў для бытавых патрэб насельніцтва.

С. ВАНІН.

РУСКІ ЛЕС

Так называецца фотавыстаўка, якая дэманструецца ў фае Дубровенскага раённага Дома культуры. Аўтар здымкаў — выкладчык фізкультуры сярэдняй школы № 1 М. Чыкуноў.

Дзесяткі экспанатаў расказваюць аб прыгажосці лясоў Дубровеншчыны і Смаленшчыны. Выстаўка карыстаецца вялікім поспехам у сяброў лесу і прыроды.

І. КОГАН.

БЕЛАРУСЬ—ІТАЛІЯ

19 красавіка ў італьянскім горадзе Балонья адкрываецца шосты Міжнародны кірмаш дзіцячай кнігі і ілюстрацый. У гэтым традыцыйным вернісажы прымае ўдзел 30 краін свету, у тым ліку і Савецкі Саюз.

Наша краіна прадстаўлена на кірмашы амаль усімі саюзнымі рэспублікамі. Ад Беларусі ў савецкую калекцыю ўключаны дзіцячыя кнігі «На берагах Нявы» І. Гурскага (зборнік апавяданняў пра Леніна), «Падарожжа па краіне беларусаў» В. Вольскага, «Казкі з прыказкамі» І. Бурсава, «Будзільнік» С. Шушкевіча, беларускія народныя казкі — «Ленінская праўда», «Пакаці-гарошак», «З рога ўсяго многа», «Бацькаў дар», «Штукар Клімка», «Два маразы» і іншыя.

Пасланы таксама дзіцячыя творы З. Бядулі, У. Дубоўкі, В. Хомчанкі, А. Дзеружынскага, двухтомная анталогія «Арлянята».

У раздзеле ілюстрацый будуць прадстаўлены малюнкі А. Лось да кнігі беларускіх народных казак «З рога ўсяго многа».

Цімох СЯРГЕЙЧЫК,

народны артыст БССР.

АДНА З ЛЮБІМЫХ

Чытачы добра ведаюць мемуарную кнігу народнага артыста БССР Цімоха Мікалаевіча Сяргейчыка «Нататкі акцёра». Цяпер ён працуе над другой часткай успамінаў пра вялікае жыццё ў мастацтве і свой родны тэатр — Беларускі дзяржаўны драматычны тэатр імя Якуба Коласа. Прапануем увазе чытачоў старонкі з новай кнігі.

У НАС, акцёраў, часта пытаюцца, ці ёсць у вялікім спісе самых разнастайных роляў, сыграных за многія гады, любімыя. Кожны з нас адказвае па-рознаму. «Тая, якую я іграю сёння». Або: «Яе, любімую, я яшчэ не сыграў»... Для мяне асабіста дык усе—любімыя, калі казаць шчыра. Гэта ж — як дзеці для маткі, усім аддадзены і кроў, і хваляванні, і трывожны, а часам і пакутлівы роздум. І ўсё ж...

Так, ёсць і ў мяне адна роля, аб якой я не магу гаварыць спакойна. Гэта—Лявон Зяблік з «Раскіданага гнязда» Янкі Купалы. Ах, які цудоўны і непаўторны вобраз стварыў Іван Дамінікавіч! Колькі сапраўднага хараства ў гэтым надзвычай складаным, такім жыццёвым беларускім характары,—ён здаецца невычарпальным для акцёра.

З чаго пачыналася мая праца над ім?

Я тады хварэў. Раптам тэлефонны званок у бальніцу. Дырэктар тэатра Іосіф Дорскі... выклікае, не, запрашае мяне на рэпетыцыі. «Чаму?» — пытаюся. «Акрамя цябе нікога не бачым!» Ведаеце, як гэта прыемна пачуць артысту?! Акрамя мяне — нікога! Ясна было, што гэта ён перабраў, але ўсе роўна прыемна. Я—да дактароў. Прашуся на прамілы бог, каб адпусцілі. Спрачаліся, пярэчылі, адгаворвалі, аднак той, хто мяне лячыў, сказаў, што аптымізм — таксама добрыя лекі.

У тэатры рэпетыцыі ішлі поўным ходам. Мне давялося, як кажуць, падключацца да працы. Рэжысёр Аляксандр Скібнеўскі спецыяльна для мяне... прачытаў цэлую лекцыю пра п'есу, як ён яе разумеў. Мяне яго рэжысёрская задума вельмі зацікавіла. Ён зыходзіў з сутнасці купалаўскага тэксту і, разам з тым, улічваў, што з часу напісання драмы (1913 год) прайшлі такія гістарычна значныя гады — рэвалюцыя, сацыялістычная перабудова жыцця, вайна з фашысцкай Германіяй.

Аляксандр Браніслававіч трактаваў п'есу як народную, сацыяльную драму, у якой на поўную моц павінны гучаць матывы пратэсту і барацьбы. На падставе паэтычнай спадчыны Я. Купалы і ўказання ў п'есе, што «рэч дзеецца ў 1905 годзе», ён смела вырашаў вобраз Незнаёмага як рэвалюцыянера-агітатара, які заклікае сваіх братоў, беларускіх сялян, на барацьбу з прыгнятальнікамі. Гэта знімала з п'есы пэўную вуаль наўмыснай сімволікі, якую аўтар вымушаны быў ужыць, каб пазбегнуць забароны п'есы царскай цэнзурай, і выяўляла ўласцівую ёй жывую канкрэтнасць і рэалістычнасць.

К таму часу мае партнёры ўжо адчувалі сябе ў п'есе, як дома. Жылі і дзейнічалі ў вобразах, а я хадзіў між іх у чужых мізансцэнах, нібы голы, яшчэ не маючы чаго сказаць. Бадай, нічога няма больш шкоднага ў нашай прафесіі, чым павярхоўнасць і паспешлівасць. Ведаеш гэта, але ў такіх умовах хочацца бардзей дагнаць таварышаў, зраўняцца з імі. Гэтае жаданне засланяла ўсё і перашкаджала працаваць. Прыйдзеш на рэпетыцыю і адразу імкнешся схапіць «быка за рогі», а хапаць яшчэ і няма каго.

Роля Лявона Зябліка драматычная, у іншых месцах узнімаецца да трагедыйнага гучання, а такіх пачуццяў яшчэ ў мяне, адчуваю, бракуе, характар не даецца, тэкст чужы і ціснеш на тэмперамент, на галасавыя сродкі. Як кажуць у нас: «бярэш на басы, рвеш кулісы зубамі». Некалькі дзён так мучыўся. Біўся, нібы той конь у аглоблях перагружанага воза. То, напнуўшыся, стукнеш у хамут, то наляжаш на аглоблі, то з адчаю брыкнеш у перадок, а воз ні з месца. Бачу, што далей так нельга. Не з таго канца пачаў. Трэба пачынаць з азоў.

І я засеў за стол. Удзень рэпеціруюю, а ночы напралёт зноў і зноў вывучаю п'есу. Чым больш паглыбляюся ў тэкст, тым больш ён падабаецца. Мова пявучая, чыстая і празрыстая, як людская сляза. Словы важкія, літыя і буйныя, нібы каласы спелай пшаніцы. Яны звіняць і пяюць. А якая зобразнасць!

І тут у памяці ўсплыў адзін забыты выпадак.

Летам, здаецца, у 1937 годзе, калі не памыляюся, наш тэатр быў на гастролях у Гомелі. Я жыў на Камсамольскай вуліцы, непадалёк ад рынку. Аднойчы раніцай хтосьці пастукаў у маё акно: адзін раз, другі. Думаю, хлапчукі дурэюць (яны часта рабілі так). Адчыняю фортку і страшу:

— Ось вазьму дзягу і адлупцую баламутаў, каб не перашкаджалі людзям спаць!

Чую, нехта пацкоўвае:

— Дай, дай ім, нягоднікам!

Угледаюся ў акно—нікога няма.

Толькі лёг, як зноў «стук-стук-стук», а ў акне паказваюцца дзве рукі: адна з пляшкай гарэлкі, а другая з пучком зялёнай цыбулі. «Што за чартаўшчына такая? Ці ў сне гэта, ці наяве?» А нейчы голас жаласна так просіць:

— Дзедка Мікіта, пусці ў хату, прагаладаліся як ваўкі!

Я разгубіўся. Мільгнула здагадка: «Няўжо... Адкуль?.. Не... Не... Не можа гэтага быць!» Адчыняю акно, гляджу, а за ім, шчыльна прыціснуўшыся да сцяны, стаяць, з аднаго боку, Якуб Колас з гарэлкай, а з другога—Янка Купала з цыбуляй і аж заходзяцца ад смеху. (Яны вярталіся з Украіны, сышлі з цягніка і паспелі ўжо схадзіць на рынак). Я, вядома ж, запрасіў дарагіх гасцей да сябе, разбудзіў гаспадыню, яна згатавала пачастунак і накрыла на стол. У часе снедання зайшла гаворка аб справах тэатра і беларускай драматургіі. Менавіта тады Іван Дамінікавіч сказаў:

— Ты, Цімашок, калі-небудзь успомніш мае словы. Я памру, але «Раскіданае гняздо» зойме яшчэ на сцэне сваё пачэснае месца і загаворыць на поўны голас. Я ўклаў у гэтую п'есу лепшае, што было ў маёй паэзіі і прозе.

І вось цяпер, праз чатырнаццаць год, я ўспомніў гэтыя прарочыя словы нашага вялікага песняра. Яны сталі для мяне своеасаблівым компасам у рабоце: нельга да канца зразумець драму «Раскіданае гняздо» без ведання ўсёй паэтычнай творчасці аўтара. І я пачаў вывучаць яе.

Чытаю зборнікі «Шляхам жыцця», «Гусляр», «Жалейка» і ўсё, што трапляе пад руку. Асаблівую ўвагу прыцягнулі драматычныя паэмы «Адвечная песня», «Сон на кургане», «На папасе». Гэта тыя масткі, па якіх Купала ішоў у драматургію. Цяпер я добра разумею сэнс яго слоў: «Я ўклаў у гэтую п'есу лепшае, што было ў маёй паэзіі і прозе». Мне ўспомніліся радкі:

...А хто гэта іх, не адзін мільён,
Крыўду несць навучыў, разбудзіў іх сон?
— Бяда, гора.
А чаго ж, чаго захацелася ім,
Пагарджаным век, ім, сляпым, глухім?
— Людзьмі звацца.

«Вось жа ён, сапраўдны змест п'есы!»—маланкай бліснула думка. Кажучы проста, сваімі словамі, атрымліваецца так: даведзенае да галечы сялянства пачынае разумець, што ягоны лёс звязаны з лёсам усяго працоўнага народа, што разам з ім патрэбна весці барацьбу супраць прыгнятальнікаў за сваю сацыяльную праўду, чалавечае шчасце, права «людзьмі звацца».

Што, я не ведаў раней гэтага? Ведаў. Але веданне маё было яшчэ толькі разумовае, без хвалюючага эмацыянальнага пазнання і вобразнага бачання, а без іх у нашай прафесіі нічога не створыш. Гэты цудоўны купалаўскі верш, а праўдзівей кажучы, суровая песня аб людской бядзе і нядолі, разбудзіла мае пачуцці, маю эмацыянальную памяць аб мінулым жыцці. Вершаваныя радкі намалявалі мне абагулены вобраз усяго беларускага народа ў пошуках адвечнай праўды. Перад вачамі паўстала хвалюючае відовішча — агромністы натоўп абяздоленых людзей, сярод якіх бачыў я і сябе, усю нашу сям'ю: бацьку, маці, братоў, сясцёр і блізкіх родзічаў. Мімаволі ўзнікла пытанне: «Што б сталася з нашым народам, з усімі намі, калі б не адбылася Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя?» Страшна нават падумаць...

Я, здаецца, знайшоў тое, што трэба сказаць людзям у ролі Лявона Зябліка.

Такім чынам, вывучэнне паэтычнай спадчыны Я. Купалы дапамагло мне да канца асэнсаваць ягоную п'есу і арганічна ўвайсці ў круг яе падзей. Я нібы перасяліўся ў яе атмасферу. Праўда, пакуль яшчэ не як Лявон Зяблік, а як акцёр-чалавек.

Мне адкрылася тайна слоўнага матэрыялу «Раскіданага гнязда». Стала зразумелым, што гэты твор нельга іграць, як бытавую драму разбурэння адной сям'і. Такое вырашэнне здрабніла б яго, звузіла б яго маштабнасць, сацыяльную значнасць. Адначасова нельга адрывацца і ад канкрэтнага сялянскага быту.

— Парадаксальны вывад. Як жа тады іграць яго?—запытаюцца ў мяне.

Слоўны матэрыял сам адказвае на такое запытанне: неабходны абагульненні, трэба апаэтызаваць драму, выявіць канкрэтныя ўмовы сялянскага быцця, а не быту, давесці эмацыянальны напал дзеючых асоб і напружанасць самога дзеяння ў ёй да трагедыйнага гучання. Не адрываць п'есу ад зямлі, але і не пазбаўляць яе прыўзнятасці.

Акцёр у сваёй творчасці, што самалёт на ўзлёце—колы коцяцца па зямлі, а крылы плывуць у паветры, ірвуцца ў вышыню. Нашымі крыламі з'яўляецца чалавечая думка і фантазія. Іхні палёт не абмежаваны. Можа і патрэбна на гэтых крылах лунаць у падхмар'і, але нельга рваць сувязь з зямлёю—яна наш пункт апоры.

Я ўжо быў запаланёны п'есай і роллю. Яны не давалі спакою, бударажылі і трывожылі. Штосьці жыло ва мне і трывожыла. Пачалі ўзнікаць асабістыя асацыяцыі, малюнкі з дзяцінства.

Вечар. Гоняць кароў з поля. Ідуць касцы з панскага лугу. Бурыя ад поту кашулі, стоптаныя лапці, закарэлыя ад балотнай іржы анучы. Худыя плечы, учарнелыя твары, утаропленыя ў адну кропку тужлівыя вочы.

Вочы... чалавечыя вочы... Люстэрка людскога жыцця! Многа іх глядзела на мяне з туману мінулага, і ўсе тужлівыя, і ніводных вясёлых.

А памяць усё разгортвала і разгортвала кінастужку былога жыцця.

Сялянская хата. На драўляным ложку толькі што сканала жанчына. Васковы твар спакойны і велічны. Прыпаўшы да яе, трое малых валтузяць нябожчыцу і ныюць:

— Ма-а-амка, а ма-а-мка... дай есці...

А побач стаіць іх бацька. Ашаломлены горам, глядзіць на жонку затуманенымі ад слёз вачамі, хліпае носам і ціха—так, як з жывою, гаворыць:

— Што ж ты нарабіла, Марылька?.. Га?.. Чым жа мы табе не ўгадзілі?..

Скажа, утрэ твар шаршавай далонню, усхліпне і зноў паўтарае адно і тое ж...

Многа такіх успамінаў. Яны дапамаглі мне ўвабраць у сябе ўсё сялянскае гора. Амаль ніводнага куска не было ў ролі, ніводнага месца ў ёй, на якія б не клаліся мае жыццёвыя назіранні.

Пасля гэтага лягчэй стала жыць на сцэне. Самі пачалі нараджацца думкі і пачуцці. Заставалася толькі фіксіраваць іх, а пачуцці стрымліваць, ад чаго яны з кожным днём узмацняліся. Непрыкметна звыклыя рамкі бытавой ролі расхінуліся ўшыркі і ўглыб. За маёй спіной стаяў ужо не адзін чалавек, а цэлая грамада, і сам я ад усведамлення гэтага зрабіўся іншым: манументальным, буйным, скупым і выразным у рухах і жэстах.

Пачало перашкаджаць аўтарскае ўказанне на кульгавасць Лявона. Давялося выкрасліць словы тэксту: «Толькі нагу прысаваў». Мне не хацелася надзяляць героя фізічнымі заганамі. У маім уяўленні гэта быў прыгожы чалавек, цэласная натура, разумны, сумленны, здатны на ўсе рукі, бескампрамісны, з пачуццём уласнай годнасці. Законны гаспадар зямлі, таленавіты, дужы целам і духам, як і ўся ягоная сям'я. Толькі гора, вялікая сацыяльная несправядлівасць прыбіла яго, зрабіла ўчарнелым, як зямля. Я надзяляў Лявона і яго сям'ю ўсімі прывабнымі рысамі нашага народа, паэтызаваў іх, і, як акцёр, моцна палюбіў Зябліка па-жывому, па-чалавечаму.

А сям'я ў яго вельмі цікавая. Малы сын Данілка—самародак-музыка, дачка Зоська—паэтычная натура, прыгожая, пяшчотная, нібы палявая кветка. Старэйшы сын Сымон — дужы, гарачы, дапытлівы хлопец, як і бацька, бескампрамісны ў пошуках праўды, такі ж, як і ён, упарты і настойлівы. Жонка Марыля — працавітая і хоць «наракліва», але разумная жанчына, сапраўдны таварыш і памочнік мужу ў цяжкім жыцці.

Здаецца, усё стала на месца. Калі я рэпеціруюю, за кулісамі збіраюцца рабочыя і вольныя ад заняткаў акцёры. Сочаць уважліва. Гэта добрая адзнака. А сам я незадаволены. Чагосьці не хапае.

У чым жа справа? Спрабую спакойна ў думках прайсці ўсю ролю. Выяўляецца, што кожны кавалак сам па сабе жыццёва праўдзівы і лагічна паслядоўны, а ў цэлым мой Лявон не дзейнічае, а толькі скардзіцца на сваю бяду. А ён—не такі характар!

Зноў аналізую ролю на падставе слоўнага матэрыялу. Выяўляю дзейсную лінію Лявона. З чаго яна пачынаецца? Лявон прыходзіць у хату. Адкуль? З панскага двара. Да каго і чаго ён хадзіў туды? Да пана. Прасіць яго, каб пачакаў трошкі і не выкідаў сёння з хаты сям'ю. Чаму? Лявон жа ведаў, што сёння канчаецца тэрмін. З чым ён вярнуўся дадому? Пан адхіліў яго просьбу. А што перад ім было? Пяць гадоў судзіўся з панам, гаспадарку ўсю змарнаваў. «Апошнюю кароўку і коніка сёлета прадаў». Усё пайшло на суды. У якім настроі прыйшоў Лявон? У страшэннай роспачы. Чаму? Становішча вельмі і вельмі цяжкае: малыя дзеці, хворая жонка... Куды з імі дзецца? Што рабіць?

Знайшоў!

Вось яны, цудадзейныя словы, якіх мне не хапала: «Што рабіць?!» Лявон шукае выйсце з цяжкага становішча. Ён абураны панскай жорсткасцю і несправядлівасцю суда. Пратэстуе, не згаджаецца з такім рашэннем. Гэта адразу зніме ўсю слязлівасць з вобраза і надасць яму мужнасць. Я, здаецца, знайшоў звышзадачу і скразное дзеянне. Пасля настойлівых пошукаў уся роля загучала па-новаму.

У час рэпетыцый рэжысёр радуецца:

— Роля «на мазі»,—і дадае:—Толькі глядзі не замудры.

А ў мяне зноў пытанне. Чаму ж усё-такі Лявон канчае жыццё ганебным самагубствам? Сымону пасля смерці бацькі і разбурэння гаспадаркі было куды цяжэй жыць, а ён жыў і змагаўся. (Праўда, яму ў гэтым дапамагалі маладосць і агітацыя Незнаёмага). Што ж тады прымусіла Лявона павесіцца? Жаданне сваёю смерцю прыпыніць высяленне сям'і, уратаваць жонку і малых дзяцей? Былі, вядома, і такія матывы, але яны, на мой погляд, не галоўныя.

Мне хочацца дайсці да таямнічых вытокаў думак і пачуццяў Лявона. Я ведаў, што жыццёвы факт для мастацтва яшчэ не ўся праўда, а маленькая часцінка яе, што вялікай праўдай для яго з'яўляюцца прычыны, якія нараджаюць факты. Вось гэтыя прычыны мне і хочацца выявіць, данесці да гледача. Зноў пошукі, зноў роздум, зноў, у каторы раз, чытаю тэкст ролі. Чамусьці зараз асаблівую ўвагу прыцягнулі Лявонавы словы: «Я толькі хацеў праўды шукаць. Ха-ха-ха! Здурэў і праўды шукаў!» Значыць, ён верыў у бога, верыў у цара, у іхні справядлівы суд. Фанатычна шукаў боскай і царскай праўды. Пяць год судзіўся, дайшоў да галечы—і на табе, «знайшоў праўду»—адбіраюць зямлю, гоняць з хаты.

(Заканчэнне на 4-й стар.).

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ

ШЫРОКІЯ ГАРЫЗОНТЫ

У майстэрні Раісы Уладзіміраўны Кудрэвіч рамонт толькі-толькі падыходзіў к канцу. Яшчэ цясляр здымаў гэблікам сухую шаргатлівую стружку з дзвярэй, яшчэ напаўзаў з калідора густы і цяжкі пах масляной фарбы і кожны, хто заходзіў у майстэрню, прыносіў на падэшвах рэшткі вапны з лесвічнай пляцоўкі. Але гаспадыня ўжо наводзіла парадак у сваіх скрынках з фарбамі, пэндзлямі, мудрагелістымі мастакоўскімі прыладамі. Уздоўж сцен стаялі падрамнікі. Яны, здавалася, чакалі, калі іх сцягне тугая пругкасць халстоў. Мастачцы было яўна не да мяне, і я цярпліва чакаў, калі яна скончыць усе свае неабходныя жаночыя справы, пасля якіх у памяшканні адразу робіцца неяк утульней і цяплей.

Потым Раіса Уладзіміраўна дастала дзве таўшчэзныя папкі, разгарнула, і мне пашчасціла—без замежнага пашпарта, без віз я пабываў у Венецыі, у Парыжы, у Празе, Рыме, Бухарэсце і яшчэ ў нейкіх прыгожых маленькіх гарадках, вёсках, назваў якіх я нават ніколі і не чуў.

Спачатку я любаваўся акварэлямі. Цяжка сказаць, чаго ў іх больш—філіграннасці акварэльнай тэхнікі, тонкага густу альбо нейкай асаблівай паэзіі, схаванай недзе ў глыбіні малюнка, у яго істотным.

І вось адзін ліст—над вузюткім венецыянскім каналам згорбіўся прыгожы масточак. Ля самага берагу канала—дамы. Дамы самыя звычайныя, не палацы, якімі слаўная Венецыя, а тыя, відаць, у якіх жыве просты люд. Над камнямі, над вадой быццам дрыжыць сцякотнае марыва, а над усім, як вялікая блакітная чаша з залатымі жылкамі-промнямі, добрае італьянскае неба...

А чатыры работы, якія я бачыў у куточку майстэрні, сёння можна ўбачыць на Другой рэспубліканскай выстаўцы акварэляў. Яны зусім не падобныя адна на адну ні па тэхніцы, ні нават па манеры выканання. Вось «Вясна» — тут усё праменіцца, іскрыцца радасцю. Красавіцкі хмель змазвае абрысы дрэў, паветра напоўнена водарам лопнуўшых пупышак вярбы. А вось «Рыбачы прычал» — возера ўздымае цёмную небяспечную хвалю, вецер зрывае пену, прыгінае да зямлі хмызнякі. Прыбярэжны пясок цяжкі, ледзь сінявата. Ён быццам увабраў у сябе трывожныя шэрыя тоны неба... Светлая, летуценная акварэль «Старая Рыга». Тонкі штрых фламасцера падкрэслівае лёгкасць і стройнасць архітэктурных ансамбляў. Ён надае гарадскому пейзажу пэўную нават казачнасць. А ў пейзажы «Прага» наадварот — філігранна, з карпатлівай дакладнасцю намалёваныя дэталі старажытных архітэктурных упрыгожванняў робяць малюнак больш важкім, дапамагаюць адчуць атмасферу старажытнасці, якая ахутвае горад.

Шмат у майстэрні мастачкі і работ у тэхніцы манатыпіі. Тэхніка гэта вельмі складаная, са своеасаблівымі сакрэтамі, яна патрабуе дакладнага разліку, вялікага ўмельства. Але вынікі бываюць на дзіва нечаканыя і цікавыя. У імклівым руху, ярка і сакавіта прадстаюць плошча Іспаніі ў Рыме і Карпацкія горы, Палац дожаў у Венецыі і маленькае кафэ на Манмартры. Усе гэтыя работы прасякнуты цудоўным, радасным, жыццесцвярджальным настроем.

Мастакі вымаўляюць слова «карціна» з асаблівай павагай. Карціна — гэта вялікая праца, роздум, сінтэз жанраў. «Вышэй» за карціну ў жывапісе нічога няма.

Раіса Уладзіміраўна не аддае перавагі якому-небудзь аднаму жанру, у яе ёсць добрыя партрэты («Дзяўчынка ў ружовым», «А. С. Пушкін»), прыгожыя нацюрморты («Увечары», «У лесе», «Півоні», «Ружы»), пейзажы. Але ж, мусіць, не будзе памылкай сказаць, што больш за ўсё ўдаюцца ёй шматфігурныя, складаныя па кампазіцыі палотны, якія прасякнуты тонкім лірызмам, глыбінёй мастакоўскага асэнсавання рэчаіснасці. Такіх работ у Раісы Уладзіміраўны шмат. Менавіта яны і прынеслі ёй вядомасць.

Я хачу спыніцца на дзвюх вельмі цікавых, на мой погляд, карцінах: «Першая рэпетыцыя» і «Перад рэпетыцыяй». Хаця паміж падзеямі, якія адлюстраваны на палотнах, і ляжыць амаль пяцьдзесят гадоў—яны пра адно і тое ж, пра моладзь, пра светлы цуд дачынення да мастацтва. Мастачка вельмі тактоўна, з павагай і захапленнем расказвае нам пра сваіх герояў — хлопцаў і дзяўчат «палымяных дваццатых» і пра нашых сучаснікаў. Яна не агрубляе іх наўмысна, але і не робіць летуценнікамі, адарванымі ад жыцця. У трактоўцы вобразаў карцін «Першая рэпетыцыя» і «Перад рэпетыцыяй», як, напэўна, і ва ўсіх астатніх карцінах, захавана мера, імя якой—праўда.

Уважлівасць да ўнутранага свету герояў асабліва відавочна праявілася ў карцінах Раісы Уладзіміраўны, прысвечаных Леніну. Яна піша іх разам са сваім мужам Адольфам Гугелем. Іх сумесная творчасць даўняя і плённая. Гледачу вядомыя іх работы «Кастусь Каліноўскі», «Мікалай Астроўскі», «Апасіяната».

Пра гэтую апошнюю работу, трыпціх «Апасіяната», хочацца сказаць асобна. Рабоце ўласціва глыбокая сімволіка, чоткія асацыятыўныя сувязі. У ёй і рытм і колер пасапраўднаму музычныя, пачуцці—цэласныя і шчырыя. Гэты трыпціх—як добрая кніга, якую можна чытаць некалькі разоў і кожны раз знаходзіць нешта новае, нечаканае, сугучнае тваім думкам і настрою.

Я спытаў у Раісы Уладзіміраўны, як яны працуюць удваіх...

— Мы спрачаемся, — адказала яна. — Спрачаемся, шукаем, пакуль не атрымаецца нешта такое, што задаволіць абодвух.

Раіса Уладзіміраўна складвае ў папкі лісты з акварэлямі. Цясляр скончыў сваю работу і пайшоў... Яркія сонечныя промні ламаюцца ў ледзяшах, якія яшчэ вісяць над вакном яе майстэрні... Я гляджу на лісты акварэляў і думаю пра тое, што зрабіў вельмі цікавае падарожжа — падарожжа ў свет сапраўднага мастацтва.

К. ТАРАСАЎ.

НАСТАЎНІК ВУЧЫЦЬ ПРЫГОЖАМУ

Хобі Навума Фадзеевіча Круглікава, выкладчыка Мазырскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 68 — мастацкая інкрустацыя па дрэве. Яго рукамі створаны шмат па-сапраўднаму майстэрскіх работ. У многіх з іх цікавы лёс. Пано «Буравеснік» экспануецца ва Ульянаўскім доме-музеі У. І. Леніна. Партрэт Фелікса Эдмундавіча Дзяржынскага падараваны беларускім чэкістам. Пано, прысвечанае 50-годдзю БССР і КПБ, знаходзіцца ў пастаяннай экспазіцыі Беларускай выстаўкі народнай гаспадаркі.

Н. Круглікаў ахвотна вучыць умельству інкрустацыі аматараў мастацтва.

На здымку—Н. Круглікаў з маладымі аматарамі інкрустацыі.

Фота Э. РЫСАЕВА.

ПЛАДЫ АСВЕТЫ ПАНА БЖАЗІНСКАГА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.).

Аказалася, стукаў і прадракаў сам Бжазінскі.

На гэтым месцы хачу пакаяцца. Не Бжазінскі гаварыў прамову аб чатырох відах энергіі і пятай — медыумічнай. Не ён, а прафесар Аляксей Уладзіміравіч Кругасветлаў. Так, той самы, з талстоўскіх «Пладоў асветы». Але да чаго ж яны падобныя! Не ручаюся за знешняе падабенства. І тым не менш—родныя браты ў іх смешным навукападабенстве, ментарскім тоне, а галоўнае, у сваім генеральным падыходзе да рэчаіснасці: «прадказанні, прадчуванні, прадбачанні».

УЗОР ПРАДКАЗАННЯ

Пытанне (супрацоўніка часопіса «Юнайтэд Стэйтс ньюс энд Уорлд рыпорт»): Доктар Бжазінскі, скажыце, які ў нас выбар у В'етнаме: адысці зусім або паслаць туды дастаткова людзей для дасягнення перамогі?

Адказ: Ні тое, ні другое. В'етнамскую праблему вырашыць не перамога ў яе прамым сэнсе і не адыход з В'етнама.

Медыум нешматслоўны і таямнічы.

УЗОР ПРАДЧУВАННЯ

З выступлення па нью-йоркскім тэлебачанні 10 лістапада 1968 года: За тыдзень да рашаючых падзей у Чэхаславакіі я адчуў, што нешта наспявае, але сам факт з'явіўся для мяне нечаканасцю.

Медыум у поўным трансе, разгублены і нават прыгнечаны.

УЗОР ПРАДБАЧАННЯ

З выступлення на двухдзённай нарадзе ў дзярждэпартаменце ЗША: «Злучаныя Штаты павінны адыгрываць кіруючую ролю ва ўсім свеце. Гэта наша галоўная мэта ў 70-х гадах».

Медыума ўзрушаюць флюіды жывёльнага магнетызму.

У сярэдзіне мінулага стагоддзя папа і цар, Метэрніх і Гізо, французскія радыкалы і нямецкія паліцэйскія аб'ядналіся для свяшчэннага цкавання прывіду камунізма. Цяпер на яго яву замахваюцца вадароднай бомбай. Кажуць, нават ёсць жаданне стварыць зусім новую ваенную сілу: генератары ўнушэння. Вось, мауляў, будзе пацеха, калі варожая армія пад уздзеяннем асобых біямагнітных хваляў, якія пранікаюць у свядомасць, раптам затрасецца ад смеху, зарагоча і, пакідаўшы сваю тэхніку, пусціцца танцаваць, або, наадварот, горка заплача і, усхліпваючы, выціраючы слёзы, пойдзе здавацца ў палон. А можа і яшчэ лепш. Ці нельга падняць падобныя генератары ў космас, ды і накіраваць адтуль праменні-хвалі на такі аб'ект, як тэрыторыя Савецкай краіны? У нейкія імгненні гэтыя машыны магутна і няўхільна ўнушаць мільёнам людзей ідэі антыкамунізму. Гэтакая глабальная тэлепатыя. А далей пойдзе ўсё як па маслу. Устаноўчы сход выпусціць маніфест, які запросіць расійскіх негацыянтаў, землеўласнікаў і фабрыкантаў, а таксама іх наследнікаў вярнуцца да родных пенатаў «княжыць і валодаць». Бізнесмены з ЗША выязджаюць у Крэмль на белых «крайслерах». На Цвярской, у будынку Цэнтральнага тэлеграфа, адкрываюць стрыптыз «Вялікі рай Боба Хоупа». У Замаскварэччы амерыканскія кансультанты маскоўскіх «сіл парадку» лінчуюць цёмнатварага азербайджанца... Адным словам, збываецца старадаўняя мара часопіса «Кольерс»: ён прысвяціў у 1951 годзе спецыяльны нумар радаснаму апісанню Масквы, акупіраванай амерыканцамі.

Усё гэта, як кажуць, мары і гукі. Прадбачанні. Выявілася, што вадародныя бомбы — зброя двухбакова вострая. Генератараў унушэння ў Злучаных Штатах пакуль няма. Не дасягнулі. І нават часопіс «Кольерс» надарваўся пад цяжарам уласнай фантазіі, стаў банкротам і цяпер не існуе. Затое ў Штатах узнікла вялікае мноства інстытутаў, падобных на сховішчы для састарэлых «крэмленолагаў», і «цэнтраў вывучэння», дзе энергічныя антысаветчыкі ўсіх узростаў шукаюць альтэрнатывы марксісцка-ленінскай тэорыі грамадскага развіцця.

Адзін з такіх цэнтраў—спірытычная кантора Збігнева Бжазінскага. Цяпер ён—прызнаная зорка на ідэалагічным небасхіле ЗША. Бжазінскі, несумненна, начытаны, вытанчаны, хітры. Піша ён, праўда, суха, без арнаменту. Але яму чужая і прасталінейнасць фанатыка. Напэўна, ён тайна пасмейваецца над сучаснымі няшчасцямі Уолта Растоу, галоўнага саветніка былога прэзідэнта, які прыняў цяпер разам з ім тэхаскую схіму. Растоу біў у антысавецкі барабан. Бжазінскі іграе на антысацыялістычнай скрыпачцы «так нежно, чуть дыша»... Растоу запэўняў, быццам ён ужо даўно нізрынуў марксізм у тэорыі і цяпер застаецца задушыць яго на практыцы. Бжазінскі ўсё яшчэ як бы даследуе гэтую праблему і па ходу сваіх медыумічных сеансаў дзеліцца з чытачом знаходкамі, вывадамі, нібы думаючы ўголас, інстынктыўна. У Бжазінскага даверлівая інтанацыя і хітравата-туманныя фармуліроўкі,—яны злёгку вуаліруюць антымарксісцкія імператывы. Ён з тых людзей, што ўмеюць, як гаварыў Герцэн, даваць модны крой старым тэорыям.

Бжазінскі звычайна звяртаецца да сусветнай аўдыторыі. Яго тэзісы універсальныя, а рэцэпты насычаны ядамі. Ён быў галоўным дзядком-павітухай у пакутах народжанай «тэорыі эвалюцыі» і зараз клапатліва даглядае і песціць гэтае пачварнае лупавокае дзіця, вучыць яго хадзіць на тонкіх ножках.

Сутнасць гэтай «тэорыі» ў двух словах такая: размыць, перайначыць ідэалогію і палітычную структуру ў краінах сацыялізма, ін'ецыраваць узбуджальнымі сродкамі антысацыялістычныя напрамкі ва Усходняй Еўропе. Рабіць гэта спачатку без асаблівага шуму, ціхенька, метадычна, танюткa. «Тэорыя эвалюцыі» гатова на самым папярэднім этапе дапусціць і марксізм. Але толькі як нейкі кангламерат «марксізмаў нацыянальных», пазбаўленых класавай інтэрнацыянальнай сутнасці, якія б адмаўлялі агульныя інтарэсы і мэты міжнароднага пралетарыята. Так, вядома, такі марксізм, растузаны па ізаляваных нацыянальных кватэрах, напачатку задаволіў бы гаспадароў буржуазнага свету. Але толькі напачатку. Далей «тэорыя эвалюцыі» клапоціцца аб шматпартыйнасці ў сацыялістычных краінах, аб шчаслівым часе, калі камуністычныя партыі страцяць там сваю кіруючую ролю.

Усе творы, артыкулы і інтэрв'ю Бжазінскага перапоўнены яго любімымі слоўцамі. Накшталт таго, як вядомы «капітан Флінт» — зялёны папугай з рамана Стывенсана—ахрыпла, без перадышкі выкрыкваў: «піястры... піястры... піястры...», так і прафесар Бжазінскі часта і настойліва дзяўбе: «плюралізм... плюралізм... плюралізм...».

А плюралізм — гэта і ёсць шматпартыйнасць, поліцэнтрызм. Другое зацяганае слоўца: «лібералізацыя».

Так, пералічваючы прыступкі, паны «эвалюцыянеры» хацелі б дабрацца і да пажаданага адрыву братніх краін сацыялізма ад Савецкага Саюза. Ну, а пасля, зразумела, мігцiць і рэстаўрацыя таго свету ўласнікаў, якому, увогуле, даволі ўтульна жылося ў дамарксавыя і даленінскія часы. Не цяжка заўважыць, што хоць «тэорыя эвалюцыі» і крыху раней народжаная тэорыя канвергенцыі сыходзяцца на шукаемых выніках, усё-такі яны адрозніваюцца адна ад адной, калі можна так сказаць, тэхналагічна. Блытаць іх не трэба.

А што ж такое тэорыя канвергенцыі па-амерыканску? Гэта надзея на паглынанне Савецкага Саюза Злучанымі Штатамі ў «адзіным індустрыяльным грамадстве» (зразумела, капіталістычным). Ніводзін, нават самы бесцырымонны, пісьменнік-фантаст буржуазнай крыві не адважыўся яшчэ на такое дапушчэнне. Як жа ўяўляюць сабе ход справы вестуны канвергенцыі? А так, што яна адбудзецца пад уздзеяннем навукова-тэхнічнай культуры, арганізацыйных і апаратыўных вынікаў індустрыяльнай сістэмы, дастатку і ўдзелу ў міжнародных справах.

Бжазінскі прызнае: «Згодна з гэтай тэорыяй, іменна камуністычная партыя і яе манаполія на ўладу акажуцца ахвярамі гістарычнага працэсу—абедзве яны адамруць». Але ён вельмі цвяроза заўважае: пакуль што падабенства паміж двума лагерамі выяўляецца толькі ў адзенні, гальштуках, абутку. Так, малавата нават для пачатку. «Я не веру ў тэорыю канвергенцыі»,—шчыра гаворыць Бжазінскі. І сапраўды, перспектыва зліцця-паглынання ў туманнай будучыні, у нейкім няпэўным гістарычным пункце мала здавальняе сучасны бізнес. У такім «канвергіраванні» ёсць элементы вымушанага чакання.

«Тэорыя эвалюцыі», наадварот, вельмі напорыстая, агрэсіўная. Яна—апошняе слова ідэалагічных зброеносцаў рэакцыі ў іх імкненні павярнуць сацыялістычны лагер назад, да капіталізму. Бжазінскі, пярэчачы «канвергістам», прапануе другі маршрут, але да той самай мэты. У наяўнасці, такім чынам, канкурэнцыя амерыканскіх тэарэтыкаў у рамках агульнай нянавісці да камунізма.

А спірытычнай я называю «тэорыю эвалюцыі» таму, што заснавана яна на выкліку духаў мінулага.

2.

Прафесар Кругасветлаў, магчыма, і не такі ўжо просты. Так і чакаеш: за яго дактрынёрскім абліччам прагляне ўсмешка шарлатана. Што датычыць Бжазінскага, то, я ўпэўнены, ён з халоднай душой містыфікуе грамадства. З антыкамунізма навуковай тэорыі не зробіш. У кнізе «Палітычныя сістэмы: ЗША і СССР» у Бжазінскага літаральна вырываецца прызнанне: «...Расплывістыя амерыканскія канцэпцыі і дактрыны сціраюць сістэматычны аналіз дзеючых фактараў...» Вось іменна! У чым жа прызначэнне інстытута па даследаванню праблем камунізма? Навуковае даследаванне прадугледжвае нечаканасці і нават шукае іх. Калі зададзена мэта (хоць бывае, што шукаеш адно, а знаходзіш у працэсе пошукаў іншае), то навука не мае ўлады над канчатковымі вывадамі. Яны—вынік эксперыменту, самога ходу даследавання.

Якой жа навукай займаюцца Бжазінскі і яго паплечнікі, калі і мэта іх інстытута, і самі вывады не ёсць велічыні шукаемыя, а ўжо раней падрыхтаваныя і нават запакаваныя ў каляровую абгортку? Сапраўды. Вывады гэтыя — антыкамунізм і антысаветызм — даўно знойдзены ворагамі марксізма. Вось чаму інстытут гэты—тыя ж харомы Звяздзінцавых з «Пладоў асветы», з тым жа столакручэннем, замагільнымі з'явамі і ўскрыкамі. Праўда, тут беднаму прафесару Кругасветлаву не далі б і слова вымавіць. Прадказвае сам Бжазінскі.

Ну а чым жа ўсё-такі займаецца яго інстытут? Ды не тэорыяй, вядома, а практыкай. Там прыдумваюць інструкцыі накшталт супрацьпажарных. Там спрабуюць зрабіць больш высакароднымі, перакласці на навукападобную мову старыя шыфроўкі, засланыя ЦРУ сваім праваленым агентам. Там хочуць задрапіраваць падрыўную дзейнасць узнёслай тэрміналогіяй. Прыгожыя паняцці, дарагія чалавецтву з тых часоў, калі ў ім з'явілася ўсвядомленае імкненне да дабра і чужыя людзі абмяняліся першым поціскам рук на знак таго, што ў іх няма зброі, эксплуатуюцца там кашчунна, крывадушна. Дарагія паняцці свабоды і гордай асобы, растаптаныя сацыяльнай, маёмаснай, расавай няроўнасцю, яны перакладаюць на салодкую музыку, якая навявае сон залаты слабым душам, — усё, што хочаце, абы толькі адкінуць высакародную рэальнасць нашага жорсткага веку: класавую барацьбу. Пра яе, пра класавую барацьбу, Бжазінскі лічыць за лепшае маўчаць, а калі і ўпамінае, дык баязліва, коратка, заключаючы гэты выраз у двухкоссе бясcільнай іроніі.

Калі чытаеш яго экзерсісы і глядзіш на ўсе гэтыя двухкоссі, дык хочацца задаць яму, нарэшце, пытанне: паслухайце, хлопцы, а што вы цяпер робіце з гэтай прыбавачнай вартасцю, ці ж не па-ранейшаму кладзеце сабе ў кішэню?

Я прачытаў яго кнігу «Ідэалогія і ўлада ў савецкай палітыцы». Гэта зборнік антысавецкіх плётак, нацяганых з паспешлівых брашур, рак душэўна-хворых або спалохана-помслівых перабежчыкаў, якія не ведаюць толкам, што да чаго на гэтым свеце. Я прачытаў яго кнігу «Палітычныя сістэмы: ЗША і СССР», напісаную разам з С. Ханцігтанам. Гэта хітрая вязь, шытая галоўным чынам з паведамленняў і артыкулаў нашай прэсы. Мы крытыкуем свае непаладкі, а Бжазінскі выдае іх за свае адкрыцці і сенсацыйна прэпарыруе ў інтарэсах антыкамунізма. І зноў — прадказанні, прадчуванні, прадбачанні. З іх, між іншым, ясна, як, увогуле, не ведаюць нас у ЗША. І я нават не ўцямлю: радавацца нам з гэтай прычыны ці гараваць. Быццам бы і няблага, што заакіянскія тэарэтыкі заблудзіліся ў трох соснах. Але ж не перашкодзіла б справе ўзаемаразумення больш дакладная іх дасведчанасць у нашай рэчаіснасці. Потым я спахопліваюся і дакараю сябе за дзіцячую наіўнасць. Ды хіба ў гэтым справа? Мусіць, і Бжазінскі ведае пра нас, акрамя плётак і выдумак, нямала праўдзівага. Але ж не патрэбна яно яму.

Вось наўздагад адкрываю старонку: «Хаця савецкія кіраўнікі часта характарызуюць свае калгасы як перадавую форму эканамічнай арганізацыі, толькі каля 70 працэнтаў калгасаў забяспечана электрычнасцю, у той час як у ЗША электрычнасцю забяспечана 96 працэнтаў ферм». Будзем спачатку зыходзіць з дадзеных Бжазінскага: калі ты вучоны-даследчык, дык скажы ў двух словах, з чаго пачынаў камунізм у савецкай вёсцы. «Лямпачка Ільіча» — не рытарычны тэрмін. Святло ў вясковых хатах самі сяляне звязвалі з імем Леніна.

Але навошта нам тут эмоцыі! Вось лічбы. Перада мной даведнік «Краіна Саветаў за 50 гадоў». У ім сказана: «Колькасць гаспадарак, якія карысталіся электраэнергіяй у 1966 годзе (у працэнтах да агульнай колькасці гаспадарак): калгасы—97, саўгасы—99». Але, магчыма, выяўлены спад, тэндэнцыя ходу назад? Не. Вось статыстычны штогоднік «Народная гаспадарка СССР у 1967 годзе». Чытаем: «Колькасць гаспадарак, якія карысталіся ў 1967 годзе электраэнергіяй (у працэнтах да агульнай колькасці): калгасы — 99, саўгасы — 99,5».

Здаецца, усё ясна. Статыстыка Бжазінскага прадузятая, спірытычная. Але якраз з яе ды з нястрымнай страсці да ўсё новых і новых палітыка-эканамічных сенсацый нарадзілася і такая: Злучаныя Штаты ўступілі ў тэхнатронную эпоху, а СССР застаўся ў індустрыяльнай. Як можна зразумець гэтае словаўтварэнне Бжазінскага, яно складаецца з тэхнікі, памножанай на электроніку. І значыць, паколькі мы такога яшчэ «не пераўзышлі», то нашы касмічныя сістэмы, якія першыя прарваліся да зорак, начынены не электронікай. А чым? Кедравымі арэшкамі? Магу расчараваць Бжазінскага. Са зборам кедравых арэшкаў у нас справы ладзяцца значна горш, чым з развіццём электронікі.

Бжазінскі абяцае нам у бліжэйшы час толькі два працэнты прыросту прамысловай вытворчасці ў год. Нават ЦРУ не рызыкнула паднесці такую лічбу, калі ў 1964 годзе апублікавала свой адразу ж абвергнуты дыягназ і прагноз руху савецкай эканомікі. Бжазінскі рызыкнуў. Згодзен, гэта перспектыва вельмі абнадзейвае ідэолагаў ператварэння халоднай вайны ў «гарачую». Але ці не белая столь у канферэнц-зале Калумбійскага універсітэта стала статыстычным полем, на якім жне Збігнеў Бжазінскі? Высветліўшы, адкуль узяліся гэтыя два працэнты, трэба спытаць: навошта ж яны спатрэбіліся Бжазінскаму? Не проста ж так ён калупае столь доўгім дрынам. А на тое яны яму патрэбныя, што, як ён сам заявіў у маі 1968 года ў інтэрв'ю італьянскаму штотыднёвіку «Эспрэсо», «тэмпы развіцця амерыканскай эканомікі будуць складаць у сярэднім каля трох працэнтаў». Значыць, у СССР павінна быць менш.

А ці не хочаце кожныя дзесяць гадоў падваення нашай прамысловай вытворчасці? Не хочаце. Але так ёсць і так будзе. Савецкая прамысловасць — даўні сфінкс для буржуазных вучоных. Прарокі крушэнняў яе пяцігодак даўно ўжо адышлі ў нябыт. А яна здзяйсняе эканамічную рэформу, набірае новыя сілы і яшчэ не раз здзівіць свет — дайце час.

Але вось часу—будзь на тое воля Бжазінскага — ён бы якраз і не даў.

3.

Цяпер мы вяртаемся да галоўнага. Наш прафесар не эканаміст, ён, дарэчы, і не сацыёлаг, не вельмі прыкметна, каб ён быў і філосафам. У 1950 годзе ён закончыў Гарвардскі універсітэт і атрымаў ступень магістра мастацтваў. Мяркуючы па ўсёй яго далейшай дзейнасці — палітычных. Эканоміка яго цікавіць толькі мімаходзь. Нездарма ён рашуча выступае супраць тэорыі канвергенцыі. Я думаю, яна не задавальняе яго менавіта тэрмінамі. Сапраўды, думка пра зліццё, гэта значыць, аб паглынанні Злучанымі Штатамі Савецкага Саюза на аснове «адзінага індустрыяльнага грамадства», як гэта трызніцца амерыканскім канвергістам, здалася смешнай нават Бжазінскаму. Не, пачынаць трэба, на яго думку, не з эканомікі, а з ідэалогіі, з палітыкі. Так справа пойдзе хутчэй.

Вось таму мы і атрымліваем наступны парадокс. Галава інстытута даследаванняў праблем камунізма дае парады краінам сацыялістычнага лагера на тэму: як ім хутчэй вярнуцца да капіталізму. Сітуацыя недарэчная, але Бжазінскага яна зусім не бянтэжыць. У тым самым інтэрв'ю штотыднёвіку «Эспрэсо» ён сказаў, слова ў слова, такое: «Рашэнне Камуністычнай партыі Чэхаславакіі згадзіцца на шматпартыйную сістэму зрабіла б, асабліва на Захадзе вялізарнае ўражанне і павялічыла б шанцы камунізма». Зусім пацешна гучыць гэта «асабліва на Захадзе» і клопат аб «шанцах камунізма».

І тут мы, вядома, адразу разумеем, што «тэорыя эвалюцыі» толькі называецца тэорыяй і адрозненне яе, скажам, ад меншавізму толькі ў тым, што выходзіць яна ў сваёй першаснове проста, без усякіх перадатачных інстанцый, з самой цытадэлі імперыялізму. «Тэорыя» з'явілася на свет божы ў імкненні ажывіць, гальванізаваць у новых умовах усё тое, што ўжо было ідэйна раззброена і разбіта марксізмам-ленінізмам. І калі ўжо яна з'явілася, дык інстытуты, падобныя на ўстанову Бжазінскага, пачынаюць шукаць «адваротныя сувязі». Шукаюць і знаходзяць у тым пажыўным асяроддзі, дзе, як сказаў Ленін, «скептыцызм ёсць форма пераходу ад дэмакратыі да лібералізму», дзе гавораць «лібералізацыя», а маюць на ўвазе «рэстаўрацыя», зусім як у самым простым правіле арыфметыкі: два пішам, тры на ўме.

Што менавіта «на ўме» ў лібералаў, мы вельмі добра засвоілі з сумна-вядомай платформы «2 000 слоў». У ёй ні аднаго, паўтараю — ні аднаго, разу няма слова ленінізм, затое аплёвана ўся дзейнасць камуністаў краіны і шматкроць на розны лад паўтораны заклік да лібералізацыі. І гэта не здзіўляе, бо адно выключае другое. Менавіта Ленін выводзіў лібералізм як плынь чыста буржуазную за межы сацыялістычнай ідэалогіі.

Далейшая дэмакратызацыя нашага грамадства і ўнутрыпартыйнага жыцця не мае нічога агульнага з пропаведдзю лібералізму. Усё ў тым, што Ленін заснаваў партыю новага тыпу, і ніхто не павінен блытаць з тымі дыскусійнымі асацыіраванымі клубамі, пра якія марыў яшчэ добранькі і міленькі Юлій Мартаў, ды і не ён адзін. Цяжка сабе ўявіць, што хто-небудзь з сапраўдных камуністаў можа забыць палітычна няўмольны дыягназ Леніна «...бясконцы рад двухсэнсіц, маны, крывадушша, баязлівых выкручванняў ва ўсёй палітыцы лібералаў, якія павінны гуляць у дэмакратызм, каб прыцягнуць на свой бок масы, — і якія ў той самы час глыбока антыдэмакратычныя, глыбока варожыя руху мас, іх пачыну, іх ініцыятыве, іх манеры «штурмаваць неба»...» Выходзячы з такой крыштальна яснай ацэнкі, Уладзімір Ільіч і лічыў лібералізм ідэйным чарнасоценствам. Гэтая беззапаветна ясная думка праверана гісторыяй развіцця грамадскага руху: лібералізм або падтрымлівае панаванне буржуазіі, або вядзе да яе ўзурпатарскай улады. Лібералізм — гэта заўсёды партыя капіталізму. Вельмі добра адчаканіў у 1918 годзе Блок: «Я—мастак, значыць, не лібералʼ».

Мяркуючы па падзеях апошніх гадоў, «тэорыя эвалюцыі» з яе прыцэлам на «лібералізацыю» ўзята зараз на практычнае ўзбраенне не толькі амерыканскімі службамі, але і тымі, што размешчаны на еўрапейскім кантыненце, бліжэй да краін сацыялізма. Яна даволі папулярная ў Заходняй Германіі, у Англіі і штурхае рэакцыйныя сілы гэтых дзяржаў на зусім канкрэтныя акцыі.

Яшчэ ў 1962 годзе ў памянёнай ужо кнізе «Ідэалогія і ўлада ў савецкай палітыцы» Бжазінскі даволі адкрыта пісаў: «Нам трэба было б схіліць таго-сяго з нашых саюзнікаў да больш шырокага выкарыстання традыцыйных сувязей дружбы, якія існавалі паміж імі і некаторымі краінамі, што ўваходзяць цяпер у камуністычны лагер. Мы павінны па-ранейшаму звяртацца непасрэдна да народаў, кантралюемых камуністамі, схіляючы гэтыя народы патрабаваць перамены...» Вось вам і «тэорыя эвалюцыі» ў самым сціслым выглядзе!

Гэты заклік быў пачуты перш за ўсё боннскімі рэваншыстамі. Не скардзіліся на глухату і антысацыялістычныя групы ў Чэхаславакіі.

Сын камуніста, юны пражскі студэнт, які з перакошаным тварам крычаў на вуліцах Прагі: «Я патрабую лібералізацыі! Далоў КПЧ!» —і не падазраваў, што ён усяго толькі мікрафон прафесара Бжазінскага, які даследуе камунізм на прадмет ператварэння яго ў капіталізм. Так лудзіты ў час прамысловага перавароту ў Англіі, на радасць феадальным баронам, ламалі машыны, не падазраючы іх дабратворнай сілы для ўзнікнення фабрычнай вытворчасці, станаўлення рабочага класа і выхаду яго на авансцэну гісторыі.

Нельга забыць траўму Чэхаславакіі, горыч падманутых людзей, якія не ўлавілі момант, калі іх законнае паслястудзеньскае абнаўленне наткнулася на падсунутую звонку «тэорыю эвалюцыі» і пачало то там, то тут перарастаць у антысацыялізм. Горкія ўрокі дае жыццё. Але гэта жыццё, і яго пражыць — не поле перайсці. Ды і гледзячы якое поле: калі поле, якое прастрэльваецца агнём, дык і яго перайсці не проста. А мы — у баі!

У пару платформы «2 000 слоў» і сам Бжазінскі прыехаў у Прагу. Яму ўжо мроілася перамога «тэорыі эвалюцыі». Але... Выкарыстоўваючы заўвагу Сінклера Льюіса, можна сказаць, што тут было адно «але», і гэтае «але» такое вялікае, як пуня з сенам у сядзібе дыякана ў нас у вёсцы.

Пан Бжазінскі, я хачу задаць вам пытанне праз акіян: на які год па «тэорыі эвалюцыі» ў вас была запланавана ў Чэхаславакіі хунта накшталт грэчаскай?

«Эрозія», «змякчэнне», «трансфармацыя» —усё гэта словы-спадарожнікі двух зоркавых тэрмінаў Бжазінскага — «плюралізм» і «лібералізацыя», нанова ўведзеных ім ва ўжытак барацьбы супраць сацыялістычнага лагера. Як я ўжо гаварыў, па першым часе «тэорыя эвалюцыі» схільна пакінуць краінам Усходняй Еўропы і марксізм. І калі думаеш яшчэ і яшчэ раз аб генеалогіі гэтай «тэорыі», дык разумееш, што яна заблытаная, як радаслоўная карослівага палітычнага дварняка, у чыіх далёкіх продках-вытворніках можна адшукаць усю сабачую зграю — ад меншавіцкай таксы да рэспектабельнага дога струвізму. Так, «тэорыя эвалюцыі» дзівосна нагадвае струвізм, ужо, здавалася, даўно адпраўлены на жывадзёрню.

У гэтым артыкуле шмат цытат. Але такая ўжо матэрыя, што без іх было б грэшна абысціся. Пачытаем уважліва, што пісаў Ленін у артыкуле «Крах II Інтэрнацыянала»: «Крытычныя заметкі» Струве выйшлі ў 1894 годзе, і за 20 гадоў рускія сацыял-дэмакраты пазнаёміліся дасканала з гэтай «манерай» адукаваных рускіх буржуа праводзіць свае погляды і пажаданні пад прыкрыццём «марксізма» — **ачышчанага** ад рэвалюцыйнасці. Струвізм ёсць не толькі рускае, а, як паказваюць асабліва наглядна апошнія падзеі, міжнароднае імкненне тэарэтыкаў буржуазіі знішчыць марксізм «пры дапамозе мяккасці», задушыць пры дапамозе абдымкаў, шляхам як быццам прызнання «ўсіх» «сапраўды-навуковых» бакоў і элементаў марксізма, **акрамя** «агітатарскага», «дэмакратычнага», «бланкісцка ўтапічнага» боку яго. Іншымі словамі ўзяць з марксізма ўсё, што прыдатна для ліберальнай буржуазіі, аж да барацьбы за рэформы, аж да класавай барацьбы (без дыктатуры пралетарыята), аж да «агульнага» прызнання «сацыялістычных ідэалаў» і змены капіталізму «новым ладам», і адкінуць «толькі» жывую душу марксізма, «толькі» яго рэвалюцыйнасць».

Праўда, «дапушчэнне» марксізма пры ўмове яго ўсялякага «размякчэння» прынята «тэорыяй эвалюцыі» толькі ў якасці часовай «рабочай гіпотэзы» і толькі на экспарт у сацыялістычныя краіны. Маўляў, пакуль так, а потым паглядзім, як пойдзе далей. Але ўсё ж наколькі кепскія справы тэарэтыкаў сучаснага капіталізму, калі з часу, калі Ленін пісаў аб разлажэнні II Інтэрнацыянала, гэта значыць з 1915 года, і да сённяшніх дзён, яны не знайшлі сабе ў падмогу нічога, што не было б ужо навукова высмеяна класікамі нашага вучэння.

Чаму ж усё-такі за «тэорыю эвалюцыі» так ухапіліся сілы сусветнай рэакцыі? Ды таму, што яна ўяўляе сабой звод (праўда, вельмі неахайны), хрэстаматыю ўсіх ці амаль усіх апартуністычных бернштэйніанска-струвісцкіх формул барацьбы з марксізмам-ленінізмам, нейкі палітычны кактэйль, пякельную сумесь, закліканую ап'яніць няўстойлівыя галовы.

Акрамя гэтага, «тэорыя эвалюцыі», як лічаць зацікаўленыя ў ёй ведамствы, можа насыціць сваім зместам многія з'явы міжнародных будняў, такія, як культурны абмен, турызм, навуковае супрацоўніцтва і нават умовы фінансавых крэдытаў. Па каналах сусветных сувязей задумана пусціць газы падрыўных дзеянняў. Ініцыятыва Савецкага Саюза ў разнастайных аспектах мірнага суіснавання заспела знянацку кіруючыя колы капіталістычных краін. У ЗША доўга думалі над гэтай праблемай. Бжазінскі і яго падручныя супакоілі: не бойцеся, у вас ёсць «тэорыя эвалюцыі», мы кінем яе ў бой па ўсіх гэтых каналах.

Існуюць усе падставы меркаваць, што падобныя парады прымаюцца. Такой сітуацыі не пад сілу скампраметаваць самую ідэю мірнага суіснавання. Але як жа пры гэтым не падкрэсліць нам значэння ідэалагічнага бясстрашша сацыялістычнага супольніцтва ўвогуле і стойкасці кожнага яго звяна!

«Тэорыя эвалюцыі» ідзе не толькі на экспарт. Яна мае хаджэнне і на ўнутраным рынку ЗША, як, зрэшты, і іншых капіталістычных краін. Калі студэнты амерыканскіх універсітэтаў патрабуюць уключыць у праграму лекцыі, якія знаёмяць іх з марксісцкай навукай, калі яны запрашаюць дзеячоў камуністычнай партыі, каб лепш спазнаць яе праграму, і калі працэс расчаравання ў прынцыпах буржуазнага жыцця нарастае з году ў год, «тэорыя эвалюцыі» гаворыць: «А што вы, уласна, хвалюецеся, навошта вам іх старамодная праграма, марксізм трансфармуецца, пачакайце вынікаў».

Вынікі для ЗША звычайныя: у Чыкага ў часе з'езда дэмакратычнай партыі білі, атручвалі газам дэманстрантаў, ламалі ім косці вадамётамі, цягнулі іх па вуліцы за ногі, забівалі. Марцін Лютар Кінг у апошнія месяцы свайго жыцця наблізіўся да думкі аб зліцці — бойцеся, Бжазінскі! — барацьбы неграў за грамадзянскія правы з класавай барацьбой (і гэта не засталося незаўважаным рэакцыянерамі). Забастоўкі рабочага класа скаланаюць капіталістычны свет. ЗША працягваюць весці звярыную вайну ў В'етнаме, махаюць кулакамі над Перу, падтрымліваюць неанацыстаў у Заходняй Германіі і ў сябе дома, дзе ў Луісвіле рознай масці «ультра» правялі свой аб'яднаўчы з'езд.

Прымерым «тэорыю эвалюцыі» да Злучаных Штатаў. Куды яны ідуць? Насустрач тэхнатроннай будучыні без аніводнай сацыяльнай аблачынкі? Багатая, вельмі багатая і моцная гэта краіна. Яна выпрабляе мноства цудоўных рэчаў і баіцца ўвечары выйсці на вуліцу. Яна прадае сваім рабочым недарагія аўтамабілі і думае, што гэтым адмяняе марксізм. Быццам ён разлічаны толькі на ліёнскіх ткачоў сярэдзіны мінулага стагоддзя, а не выказвае самую сутнасць гістарычнай місіі сусветнага рабочага класа, незалежна ад памераў падачак, што кідаюцца яму са стала балявання багатых.

Калі Бжазінскі гаворыць пра «згасанне» марксізма, ён не абцяжарвае сябе аргументамі, як калі б гэта бязглуздае сцвярджэнне было ўжо даказана кімсьці да яго. Але што ён мае на ўвазе, акрамя сентэнцый аб асобным доміку ў амерыканскага кваліфікаванага рабочага, узятым у крэдыт, і тым жа аўтамабілі? У ліёнскіх ткачоў не было прыстойнага жылля, але іх работадацелі не атрымлівалі яшчэ звышпрыбыткаў.

Даўно-даўно, адказваючы праціўнікам намнога мацнейшым, чым Бжазінскі, Маркс і Энгельс пісалі, што буржуазія імкнецца «прывіць рабочаму класу адмоўныя адносіны да ўсялякага рэвалюцыйнага руху, даказваючы, што яму можа быць карысна не тое ці іншае палітычнае пераўтварэнне, а толькі змены матэрыяльных умоў жыцця...» Як быццам вадаправод, святло ў кватэры і вырваная забастоўкамі надбаўка да заработнай платы могуць адмяніць антаганізм паміж наёмнай працай і капіталам.

Свет, у якім пануе буржуазія, вядома, здаецца ёй найлепшым. І, запрашаючы пралетарыят увайсці ў новы тэхнатронны Іерусалім, модныя ідэолагі імперыялізму патрабуюць, па сутнасці, толькі, каб пралетарыят заставаўся менавіта ў гэтым грамадстве, але адкінуў сваё ўяўленне аб ім, як аб чымсьці несправядлівым і ненавісным. Так растлумачыў яшчэ некалі Маркс, і думка яго свежая, як быццам выказана ўчора. Без рызыкі памыліцца мы можам сказаць: Злучаныя Штаты ідуць, «эвалюцыяніруюць» да ўсё больш развітых форм класавай барацьбы і цяжкіх палітычных крызісаў.

Магчыма, і Бжазінскі гэта разумее. Не такі ён дурны, гэты выхадзец з Польшчы, які прыехаў у Штаты з бацькамі ў 1938 годзе. Але што ён можа зрабіць? Што мог — зрабіў. «Тэорыя эвалюцыі» вульгарная, як спірытычны падман. Створана яна адэптамі прагматызму, якія за ўвесь час існавання гэтай філасофіі нічога, акрамя заклiку «рабі бізнес», так і не выпрацавалі. А таму і «тэорыя эвалюцыі» мае зусім практычную мэту: служыць «ідэйнай» апорай ЦРУ. Там кадры грубаватыя, яна іх вучыць не грукаць да часу занадта моцна абцасамі.

Так з ваконца дабрачыннай хаціны лібералізму выглядае твар ліхадзея. Так «адукоўваюць» філосафы імперыялізму ўсіх, хто хоча іх слухаць. Але гісторыя ведае філасофію амерыканскай асветы без двукосся. Рэвалюцыйны памфлет Томаса Пэна, напісаны ў 1776 годзе, упершыню, да Вашынгтона і Джэферсона, абвясціў лозунг амерыканскай незалежнасці. Пэн пісаў: «Свабоду цкуюць на ўсім зямным шары... Еўропа глядзіць на яе, як на іншакраінку, а Англія прапанавала ёй пакінуць краіну. Прыміце выгнанніцу!» Ненадоўга далі ёй прытулак Злучаныя Штаты. Цяпер засталася толькі яе статуя ў нью-йоркскім порце.

4.

А пакуль што ўвесь арэапаг буржуазных мудрацоў працягвае абвяргаць марксізм. Я абяцаў чытачу яшчэ некалькі цытат. Вось яны.

1. «Многія з яго (Маркса) збудаванняў разбураны навуковым аналізам і бязлітаснай крытыкай падзей».

2. «Нядзіўна, што рэвалюцыйны марксізм у той яго форме, у якой у Расіі ён быў засвоены бальшавікамі рознай масці, пацярпеў крах».

3. «Вучоны свет згодзен адносна таго, што з палітыка-эканамічных тэорый марксізма ніводная не аказалася правільнай...»

4. «Галоўнае зло вучэнняў Маркса, які «ненавідзеў буржуазію», — гэта тэорыя барацьбы **класаў**».

Усе цытаты мартаўскія. Месяц той жа самы, але год іншы. Тысяча дзевяцьсот восьмы. Першая цытата — з «Русских Ведомостей», другая — з «Речи», трэцяя — з нямецкай «Франкфуртэр цэйтунг», чацвёртая — з французскай «Журналь дэ дэба». Напісана ўсё гэта шэсцьдзесят адзін год назад, праз першыя чвэрць стагоддзя пасля смерці Карла Маркса...

Усё яшчэ наперадзе. Яшчэ толькі праз шэсць месяцаў паэт напіша: «Россия, нищая Россия, мне избы серые твои, твои мне песни ветровые—как слёзы первые любви!» Яшчэ не захлынулася ў Мазурскіх балотах беспатронная пяхота Самсонава. Яшчэ бакінская нафта належыць Нобелю і дзелавая Мясніцкая, будучая вуліца Кірава ў Маскве, стракаціць шыльдамі замежных фірм. Яшчэ толькі праз доўгія дзевяць гадоў Ленін павядзе велізарную краіну на Кастрычніцкі штурм. Яшчэ ўсё наперадзе—і нашы трактары, і авіяцыя, і наша крывавая вайна з «Мёртвай галавой» Гітлера. Яшчэ дзіцячыя сны сняцца дзяўчынцы ў Гжацку, і не ведае яна, што суджаны ёй сын: Юрый Гагарын. Яшчэ няма нашага жыцця, а ўжо лаюць, ненавідзяць і — зноў і зноў—хаваюць марксізм.

Ідуць дзесяцігоддзі, але старая злосць душыць яго новых ворагаў. Не могуць яны, як і раней, супрацьпаставіць яму нічога, акрамя медыумічных сеансаў з выклікам духаў прудонізму, луіблануўшчыны, за чыімі астральнымі абрысамі мільгаюць морды паліцэйскіх, правакатараў і «зялёных берэтаў» зусім не з таго свету.

Дык вось, «тэорыя эвалюцыі» і не пахне навукай.

Практычнае ж прымяненне гэтай праграмы падрыўных акцый зламыснае, як і ўсялякая палітычная правакацыя. Паколькі хутка гэта добра разгадана, дык шанцаў у яе няма. Так мы і гаворым пану Бжазінскаму.

■

А дзе ж наш дарагі прафесар Аляксей Уладзіміравіч Кругасветлаў з «Пладоў асветы»? Ці не згубілі мы яго зноў на дарозе нашых разваг? Не, ён тут, разводзіць балбатню ў доме Звездзінцавых і не вельмі петрыць, як гэта ў іх кампаніі апынулася асоба незнаёмая, ды яшчэ тая, з якой яго блытае аўтар. Бадай, недаўменне Аляксея Уладзіміравіча натуральнае. І сапраўды, ён спірыт як спірыт. А Бжазінскі спірыт-палітык. І ці не скажам мы ім абодвум словамі Фёдара Іванавіча, персанажа з той жа п'есы, які, паводле рэмаркі Талстога, «сочыць за палітыкай»: «Вучоны, вучоны, хоць бы Аляксей Уладзіміравіч, прафесар ён, а ўсё іншы раз моцна сумненне бярэ... Дурачыць іх хто-небудзь альбо самі сябе».

Такія яны, «плады асветы», хоць бы і ў тэхнатронны век.

(«Литературная газета» ад 26 сакавіка 1969 г.).

ПАРТРЭТ

ПЕРАДА мной партрэт У. І. Леніна, зроблены на тканіне. Адухоўлены позірк, высокі адкрыты лоб мысліцеля. Партрэт невялікі, круглы. Яго акаймоўвае чорная паласа, нагадваючы аб цяжкай часіне, у якую не стала правадыра.

45 гадоў беражліва захоўвалі гэты партрэт іванаўскія тэкстыльшчыкі. Знайсці яго мне дапамагла невялікая нататка з губернскай газеты «Рабочий край» за 1 лютага 1924 года. У ёй расказвалася аб тым, як іванава-вазнясенскія тэкстыльшчыкі ездзілі ў Маскву на пахаванне Ільіча.

Лютыя студзеньскія маразы. На вакзале іванава-вазнясенскія рабочыя ўсёй губерні праводзілі сваіх дэлегатаў у Маскву. Былі сярод дэлегатаў рабочыя Іванава-Вазнясенска, Шуі, Кінешмы, Тэйкава, тэкстыльшчыкі, сяляне з Пісцова.

Калі састаў крануўся, адзін з тэйкаўскіх дэлегатаў выняў скрутак, разгарнуў яго. На белым і чырвоным фоне палатна былі партрэты Леніна. Калі дэлегацыя прыбыла ў Маскву, у кожнага дэлегата на грудзях былі прымацаваны партрэты. На распараджэнню Дзяржынскага іванава-вазнясенцы прайшлі ў Калонную залу без чаргі. Яны сталі ў ганаровым караўле ля труны Ільіча.

...Радкі гэтай даўняй газетнай нататкі прывялі мяне ў Тэйкава. Зайшоў да знаўцы гісторыі краю Іона Іванавіча Зіміна. Ён добра ведаў аднаго з дэлегатаў — старога камуніста з тэйкаўскага бавунянага камбіната — Міхаіла Феафанавіча Багажкова.

— Багажкоў нядаўна памёр, — паведаміў Зімін, — а партрэт Ільіча захоўваецца ў яго дачкі Людмілы Міхайлаўны Осіпавай.

Я сустрэўся з Людмілай Міхайлаўнай. Яна паказала рэліквію, якую беражліва захоўвала. Потым правяла да суседкі Клаўдзіі Іванаўны Барышавай. Тая дастала з камода такі ж партрэт Ільіча. Розніца была толькі ў тым, што гэты партрэт быў акаймаваны не жалобнай паласой, а дэкаратыўным малюнкам. Жанчына растлумачыла, што гэты партрэт быў выразаны з хусткі, адбітак на якой быў зроблены ў дваццатыя гады. Дакладнай даты не запомніла, затое назвала прозвішчы гравёраў, якія ў той час працавалі на камбінаце і ўдзельнічалі ў стварэнні хусткі.

Адзін з гравёраў — Васіль Іванавіч Сакалоў — і зараз жыве ў Тэйкаве. Стары майстар праз моцную лупу пачаў разглядаць партрэт. Ад хвалявання, якое ахапіла яго, стары загаварыў не адразу.

— Наша работа, — сказаў ён, і зноў прыпаў старэчымі вачыма да шкельца.

Тым часам гаспадыня прынесла і разгарнула на стале дэкаратыўную хустку. Па краях яе — партрэты Маркса, Энгельса, Леніна. Партрэты былі ўпрыгожаны узорнай канвой. У цэнтры кампазіцыі размясціўся манумент Свабоды, постаці рабочага і селяніна і даты: люты 1917 г. — кастрычнік 1917 г. Ніжэй — дэвіз: «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!»

Памяць старога гравёра захавала і дэталі, звязаныя з гісторыяй стварэння гэтай хусткі.

Як і для ўсяго працоўнага люду, нялёгкімі былі для тэкстыльшчыкаў Тэйкава першыя гады Савецкай улады. Грамадзянская вайна. Інтэрвенцыя. Разруха. Голад. Знявечаная войнамі народная гаспадарка знізіла прамысловую вытворчасць, у тым ліку і тэкстыльную. Да вясны 1920 года ўсе прадпрыемствы губерні спынілі работу. Абезлюдзела і Тэйкаўская мануфактура.

Але хутка прыйшла вестка аб тым, што іванава-вазнясенскіх хадакоў прымаў Старшыня Савета Народных Камісараў Уладзімір Ільіч Ленін, які адобрыў план пуску фабрык губерні, забяспечыўшы іх сыравінай і энергіяй. У лік ударных прадпрыемстваў увайшла і Тэйкаўская мануфактура. У канцы верасня фабрыка пачала дзейнічаць. Дзякуючы клопатам Уладзіміра Ільіча палепшылася і харчовае забеспячэнне тэкстыльшчыкаў. Натхнёныя ўвагай правадыра, рабочыя Тэйкаўскай мануфактуры працавалі, не ведаючы стомы. Да вясны 1921 года яны далі рэспубліцы каля мільёна аршын тканіны.

Зараз ужо ніхто не памятае, каму прыйшла думка адлюстраваць у малюнках на тканіне перамогу ідэй Кастрычніка. Але думка спадабалася ўсім. Да 5-й гадавіны Савецкай улады і была выпушчана юбілейная хустка.

Гэтую работу выконвалі лепшыя гравёры і накатчыкі прадпрыемства: браты Канстанцін, Сцяпан і Іван Гарыны, Рафаіл Рыжанкоў, Дзмітрый Галачкін, Канстанцін Максімаў, Васіль Сакалоў. Кожны з іх быў умелым майстрам сваёй справы.

— Стараліся ўсе, — успамінае Васіль Іванавіч Сакалоў. — Разам абмяркоўвалі малюнкі, зробленыя на аркушах ватмана, потым прыступілі да гравіроўкі на метале, спачатку на стальных, потым на медных валах. Асабліва адказнай, ювелірнай, можна сказаць, была работа над партрэтамі.

Калі накатчык Галачкін пусціў у ход друкарскую машыну, каля яе сабраліся не толькі тыя, хто працаваў над малюнкам, — усе рабочыя прыйшлі ў друкарскі цэх і з хваляваннем глядзелі на стужку са свежымі адбіткамі.

Вяртаючыся ў думках да тых далёкіх дзён, Васіль Іванавіч падсунуў да сябе партрэт Леніна з жалобнай палоскай і дадаў:

— Гэты партрэт друкавалі ўжо па гатовым малюнку ў студзені 1924 года. Ездзілі тады нашы пакланіцца ў апошні раз Ільічу. З гэтымі вось партрэтамі мы іх праводзілі.

В. ЦЯРЭНЦЬЕЎ.
(АДН).

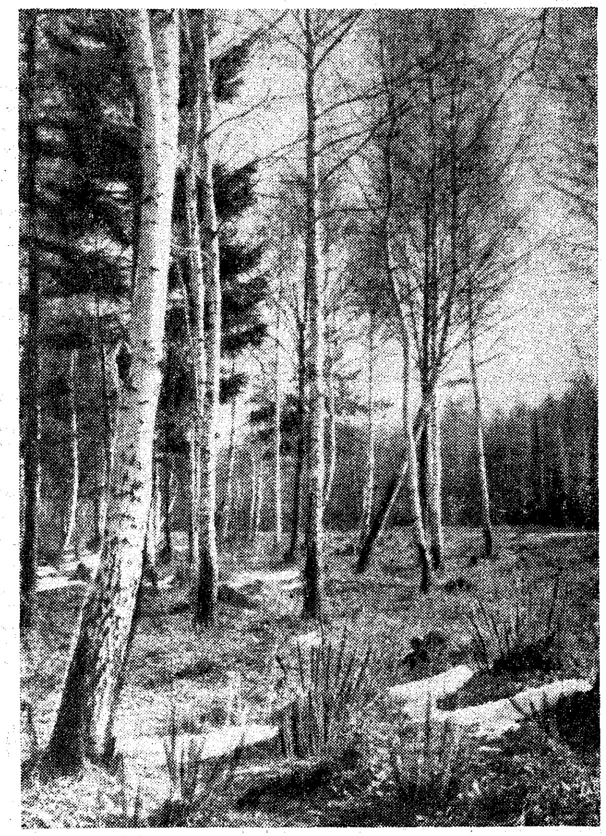

ЧАС ЖАЎРУКОВАГА СПЕВУ. Фотаэцюд А. СІДЛЯРОВА.

АДНА З ЛЮБІМЫХ

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.)

«А тут!.. Суд — вон выганяюць! Кінуць тую хату, скуль бацьку і матку на могілкі вывез, кінуць тое поле, дзе кожную скібіну потам крывавым скрапіў. І я гэта маю дарма ўступіць, адрачыся? Чалавек з зямлёй зрастаецца, як гэта дрэва: ссячы дрэўца — засохне, адбяры ў чалавека зямлю — згіне».

Вось яны, тыя прычыны, што давялі Лявона да пятлі самагубцы. Крушэнне ўсіх надзей, усіх ідэалаў. Ён страціў веру ў праўду, справядлівасць, страціў зямлю, якую па праву лічыў сваёю, а без усяго гэтага нельга жыць чалавеку на свеце. Тупік. Далей ісці няма куды.

Выходзіць, асабістая трагедыя Лявона ў тым, што ён не бачыў выйсця з таго цяжкага становішча, у якім апынуўся? Але ж не бачыла яго і аграмадная большасць тагачаснага сялянства, а жыло.

Так, жыло, але было асуджана царызмам на духоўнае і фізічнае вымiранне. Жыць пасіўна і не змагацца супраць самаўладства — таксама самагубства. Трагедыя Лявона — агульная трагедыя ўсяго малазямельнага і беззямельнага сялянства. Што ж перашкаджала ім бачыць выйсце? Шмат прычын і галоўная з іх — дробнаўласніцкая псіхалогія, раз'яднанасць.

...А хто гэта іх, не адзін мільён,
Крыўду несць навучыў,
разбудзіў іх сон? —

пытаецца ў сваім вершы Янка Купала і адказвае:

— Бяда, гора...

Якая ж асноўная мая задача ў п'есе?Ператварыць жыццё і смерць Лявона Зябліка ў абагулены сцэнічны вобраз, які б сімвалізаваў становішча працоўнага беларускага сялянства царскай Расіі.

Усё гэта і трэба данесці да нашага сучаснага гледача.

У мяне не было больш пытанняў. Ніводнага цьмянага месца не засталося ў ролі. Вобраз быў сапраўды «на мазі». Я ўжо не прыкідваўся Лявонам, не іграў яго, а быў ім! Смяяўся і плакаў ягонымі слязьмі, жыў яго думкамі і пачуццямі, дзейнічаў і ўспрымаў навакольнае, як ён. Вобраз жыў ва мне, а я — у ім. Мы зліліся ў адно арганічнае цэлае.

...Вядома, цяжка, бадай, немагчыма дакладна расказаць акцёру аб стварэнні ім таго або іншага вобраза. Можна гаварыць аб рабоце над роллю, аб вывучэнні канкрэтнага матэрыялу, тэхніцы, стварэнні той глебы ў сабе, на якой потым узрастае вобраз, а далей ідзе ўжо галіна падсвядомага. Тое, што мы завём мінутамі натхнення. Гэты працэс надта складаны.

Апрача таго, станаўленне спектакля ў цэлым і кожнага вобраза ў ім пачынаецца з таго моманту, калі ўступае ў свае правы адзін з трох кітоў, на якіх трымаецца тэатр: я маю на ўвазе гледача. Да таго часу спектакль яшчэ непаўнацэнны і нам, акцёрам, не варта заўчасна рабіць вывады аб сваёй рабоце.

За сваё творчае жыццё мне давялося прагледзець сотні спектакляў на генеральных рэпетыцыях, без гледача, і заўсёды яны здаваліся мне падобнымі на завароржаную чарадзеем спячую царэўну з народных казак. Кожны спектакль да сустрэчы з гледачом, калі не спіць, дык дрэмле. І вось з'яўляецца глядач. Ён, нібы той казачны царэвіч, прыносіць з сабой «жывую ваду» і ажыўляе сваю «царэўну». І тады спектакль нельга пазнаць. Усё ў ім становіцца на свае месца.

Прэм'ера драмы «Раскіданае гняздо» адбылася 13 снежня 1951 года. Ніколі не забуду, як пасля выхаду Лявона з хаты з'явіўся панскі гайдук і абвясціў Зяблікам, што іх бацька павесіўся... У зале ўсе ахнулі. А хтосьці з жалем голасна запытаўся: «Дык ён ужо больш не будзе іграць?» Я стаяў за кулісамі і ў мяне ёкнула сэрца. Мільганула думка: «Праваліўся з трэскам. Зараз грымне смех». Але ніхто не засмяяўся. Не даючы сабе веры, чакаю канца акта.

Зачынілася заслона. Што такое? Не чуваць апладысментаў. Мёртвая цішыня. Мяне кінула ў жар. Свет стаў нямілым.

«Правал... Поўны правал! Хутчэй зняць грым і дадому, каб не бачыць сваёй ганьбы...» Не паспеў зрабіць некалькі крокаў, як раптам у зале ўзняліся бурныя воплескі. Яны ўсё мацнелі і мацнелі. Адлягло ад сэрца. Значыць, работа калектыву не прапала марна. Што можа быць лепш за такое адчуванне?!

Спектакль «Раскіданае гняздо» некалькі гадоў трымаўся ў рэпертуары нашага тэатра і карыстаўся вялікім поспехам. І не толькі ў Беларусі... Аб удзельніках яго — акцёрах у друку было сказана шмат цёплых слоў.

Здзейсніліся мары нашага вялікага песняра: яго «Раскіданае гняздо» сапраўды заняло на сцэне сваё пачэснае месца і загаварыла на поўны голас.

г. Віцебск.

Адважная ўтаймавальніца тыграў Маргарыта Назарава ўжо выступала ў Мінску і пакарыла нашых аматараў цырка.

Прайшло больш дзесяці гадоў... Яе імя з'явілася ў цітрах фільмаў, афішы з яе партрэтамі абыйшлі многія краіны свету.

І вось зноў сустрэча ў Мінску. На гэты раз Маргарыта Назарава выступае са змешанай групай драпежнікаў — тыграў, ільвоў, мядзведзяў.

Фота Ул. КІТАСА.

КРАСАВІЦКІ ЭКРАН

«ВЯСКОВЫ ДЭТЭКТЫЎ»

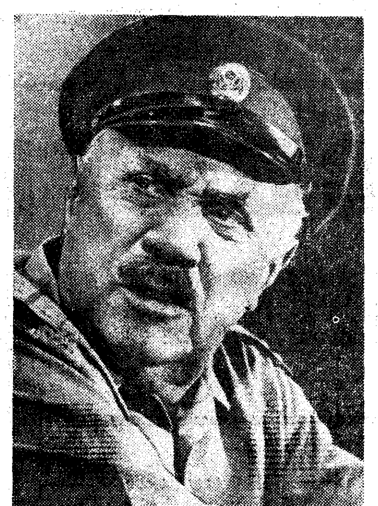

М. Жараў у ролі Анісkіна.

Гэту карціну паставіў рэжысёр І. Лукінскі на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага па матывах аднайменнай аповесці Віля Ліпатава. У ёй расказваецца пра ўчастковага міліцыянера адной з сібірскіх вёсак — Фёдара Анісkіна.

У ролі Анісkіна здымаўся народны артыст СССР М. Жараў.

— З маім героем, — расказвае акцёр, — я пазнаёміўся трохі незвычайна. На адной з прэм'ер нашага тэатра прысутнічаў міністр унутраных спраў. Пасля спектакля ён запытаўся ў мяне: «А вы чыталі аповесць «Вясковы дэтэктыў»? Там ёсць такі Анісkін. Добра было б вам сыграць яго!»

Я прачытаў увесь цыкл апавяданняў пра Анісkіна і прыйшоў у захапленне. Праз некалькі месяцаў у інтэрв'ю «Литературной газете» я выказаў жаданне сыграць Анісkіна ў кіно, яшчэ не ведаючы, што будзе здымацца фільм. І раптам — званок з кінастудыі: мяне запрасілі на пробы ў «Вясковым дэтэктыве».

Партнёрамі Міхаіла Жарава ў гэтым фільме выступаюць Раман Ткачук, Лідзія Смірнова, Таццяна Пельтцэр, Ірына Зарубіна, Барыс Талмазаў і іншыя акцёры.

«ПЕРШАЯ ДЗЯЎЧЫНА»

В. Цялічкіна ў ролі Сашы Ермаковай.

Вытворчасць кінастудыі «Масфільм». Сцэнарый Аляксея Сахарава (пры ўдзеле В. Яшына), рэжысёр-пастаноўшчык — Барыс Яшын.

Цэнтральнае месца ў фільме займае вобраз Сашы Ермаковай — першай камсамолкі павета. Паверыўшы ў святасць здзейсненай рэвалюцыі, Саша просіць прыняць яе ў камсамол, і да апошняй хвіліны свайго жыцця яна змагаецца з ворагамі маладой Савецкай рэспублікі, абараняе яе заваёвы.

Над вобразам Сашы працавала маладая актрыса Валянціна Цялічкіна. Мы бачылі яе ў кінафільмах «Таёжны дэсант», «Журналіст», «Тры дні Віктара Чарнышова», «Асенняя вяселлі».

У іншых ролях заняты Павел Васільеў, Аляксей Крычанкоў, Анатолій Ліньkоў, Міхаіл Разанаў, Глеб Стрыжэнаў, Канстанцін Сарокін.

«ЖУРАВЕЛЬКА»

У аснове гэтай мастацкай кінастужкі, якую стварыў рэжысёр Мікалай Маскаленка на кінастудыі «Масфільм», добра вядомая чытачам аповесць Міхаіла Аляксеева «Хлеб — імя назоўнае». Гэта першая экранізацыя кнігі пісьменніка.

Жыццесцвярджэнне і душэўная чысціня — вось асноўны тон фільма.

У ролі Марфы Лунінай здымалася артыстка Людміла Чурсіна. Міхаіла Стышнага, парторга калгаса, іграе Армен Джыгарханян. Сатырычны вобраз Глафіры Агрэхавай стварыла папулярная кінаактрыса Нона Мардзюкова. У фільме заняты артысты Мікалай Грышчанка, Таццяна Пельтцэр, Рыма Маркава, Георгій Жжонаў, Яўгеній Шутаў і інш.

Л. Чурсіна ў ролі Марфы Лунінай.

■

У красавіку на экранах будуць дэманстравацца новыя мастацкія кінафільмы: «Навенькая» (кінастудыя імя Горкага), «Новыя прыгоды няўлоўных» (кінастудыя «Масфільм»), «Гольфстрым» (кінастудыя імя А. Даўжэнкі), «Сыны Айчыны» (кінастудыя «Узбекфільм»).

З зарубежных кінастужак гледачы змогуць прагледзець «Крык за адвагу» (Польшча), «Эцюд аб жанчынах» (Венгрыя), «Мы разводзімся» (ГДР), «Баль у суботу ўвечары» (Румынія), «Удава і капітан» (Венгрыя), «У квартале Хан-эль-Халілі» (ААР).

Многа цікавага расказваюць новыя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Я — «Космас-12», «Подзвігам героя ганарыцца Радзіма», «Вуліца надзей», «Тваё і маё юнацтва», «Цюменскі мерыдыян», «Чалавек шукае сэрца» і інш.

Пытанням мастацтва і літаратуры прысвечаны кінастужкі «Загадкі Крылова» і «Лебедзеў-Кумач».

Беларускія кінадакументалісты перадаюць на суд гледачоў новыя кінафільмы «Даёш кіно!» (аб рабоце сельскіх кінамеханікаў рэспублікі), «Мне хацелася расказаць» (пра Героя Сацыялістычнай Працы, настаўніцу Арыядну Іванаўну Казей), «Самазабойцы» (пра гігіену разумовай працы).

Па той бок

НА АХВЯРАВАННЯХ ДАЛЁКА НЕ ПАЕДЗЕШ

У Бостане нядаўна адбыўся сход калектыву бостанскага сімфанічнага аркестра, аднаго з самых вядомых сімфанічных аркестраў ЗША. На гэты раз сход быў прысвечаны безнадзейнаму фінансаваму становішчу аркестра. Па гэтай прычыне ў дыскусіі яўна пераважалі мінорныя інтанацыі.

Прэзідэнт савета апекуноў Т. Бэнкс адкрыта прызнаў, што не ведае, як унікнуць непазбежнага фінансавага краху. І ўсе згадзіліся з ім, што ў ЗША расце дарагоўля і што адпаведна растуць выдаткі на ўтрыманне аркестра. У той жа час ахвяраванні мецэнатаў — галоўная фінансавая апора аркестра, — вычэрпваюцца. Бостанскі сімфанічны аркестр ужо не можа звесці канцы з канцамі, а разлічваць на дапамогу федэральнага ўрада ЗША не даводзіцца.

Бостанскі сімфанічны аркестр не выключэнне. «Усе амерыканскія сімфанічныя аркестры сталі ахвярай інфляцыі», — піша газета «Крысчэн сайенс монітар».

Трупа вядомай нью-йоркскай «Метраполітэн опера» пазалетась перабралася ў новы будынак, пабудаваны на сродкі, сабраныя ў парадку ахвяравання. Аднак амерыканскі друк падкрэслівае зараз, што і ў новым будынку рэпертуар тэатра застаецца ў асноўным старым. Чаму? Перш за ўсё з-за долараў. «Мы проста не можам рызыкаваць новай пастаноўкай», — горка гаворыць упраўляючы тэатра Р. Бінг. Ён скардзіцца, што ў сувязі з вельмі невысокай зарплатай многія таленавітыя музыканты і спевакі пакідаюць оперу. У 1967 годзе калектыў нават не здолеў паехаць у Канаду, каб выступіць на сусветнай выстаўцы ў Манрэалі. «Оперныя калектывы з'ехаліся туды з усяго свету — за пяць, шэсць і нават сем тысяч міль, — гаворыць Р. Бінг. — А «Метраполітэн опера» не здолела здабыць грошай на тое, каб праехаць чатырыста міль да Манрэаля».

Адным словам, музычныя калектывы маюць у ЗША вельмі вялікія матэрыяльныя цяжкасці. На ахвяраваннях далёка не паедзеш.

Э. БАСКАКАЎ,
карэспандэнт ТАСС.

Нью-Йорк.

БІЗНЕС НА ПАШТОВЫХ МАРКАХ

У нядзелю вечарам у самым цэнтры Лондана будынак паштовага аддзялення на Трафальгарскай плошчы асаджаў грозны натоўп. Чуліся крыкі: «Ашуканцы!»

Абурэнне звычайна спакойных англічан выклікана абяцаннем міністэрства пошт і тэлеграфа ні на адзін дзень не затрымліваць продаж паштовых марак, прысвечаных выпрабавальнаму палёту звышгукавога пасажырскага самалёта «Канкорд», у стварэнні якога ўдзельнічаюць Англія і Францыя. Аднак гэта абяцанне прапала марна, бо дата славутай падзеі прыпала на нядзелю, калі ўсе паштовыя аддзяленні зачынены. Разгневаныя філатэлісты правялі на Трафальгарскай плошчы цэлыя суткі, пакуль, нарэшце, не дабіліся, чаго хацелі.

Праўда, многім з тых, хто штурмаваў паштовае аддзяленне, зусім не рупела папоўніць свае калекцыі. Больш за ўсіх абураліся не філатэлісты, а бізнесмены.

Пасля другой сусветнай вайны, калі англійскі ўрад забараніў прыватным уладальнікам трымаць дома вялікія запасы золата, спекулянты накінуліся на карціны, каштоўнасці і антыкварныя рэчы. З часам крыніцай надзейнага ўкладання капіталаў сталі і паштовыя маркі, якія, паводле лонданскага друку, за апошнія гады падаражэлі ў некалькі дзесяткаў разоў. Напрыклад, англійская марка вартасцю адзін фунт стэрлінгаў, выпушчаная ў 1929 годзе з выпадку кангрэсу паштовага саюза, праз трыццаць гадоў паднялася ў цане ў 12 разоў.

Бум на рынку паштовых марак у разгары, і рабаванне філатэлістычных магазінаў стала такой самай будзённай з'явай, як выкраданне карцін з музеяў і прыватных калекцый.

Па словах рэдактара часопіса філатэлістаў «Стэмп манслі» Расела Бенета, «усё больш і больш людзей пачынаюць лічыць паштовыя маркі надзейнай крыніцай укладання капіталу». Галоўнай прычынай, якая стымулюе павышаную цікавасць да паштовых марак, Бенет лічыць імкненне англічан хоць неяк абараніцца ад патрасенняў, звязаных з хісткім эканамічным становішчам краіны і пагрозай новай дэвальвацыі фунта стэрлінгаў.

Ю. УСЦІМЕНКА,
карэспандэнт ТАСС.

Лондан.

КІНАЗДЫМКА Ў СВАБОДНЫМ ПАДЗЕННІ

«Мы спартсмены-парашутысты», «Людзі над воблакамі», «Дэсантнікі». Гэтыя дакументальныя фільмы з поспехам прайшлі па экранах многіх краін, стаўшы першымі крокамі кінематографа ў глыбіні паветранага акіяна.

Карціны выйшлі ў свет, але працэс іх стварэння застаўся «за кадрам». Між тым здымаліся гэтыя фільмы далёка не звычайнымі зямнымі спосабамі. Пачнём з таго, што многія кадры зняты ў свабодным падзенні.

Уявіце сабе такі малюнак: да зямлі з хуткасцю пяцьдзесят метраў у секунду падаюць спартсмены-парашутысты. Парашуты яшчэ ў ранцах, а побач, ні на секунду не выпускаючы з кадра распластаныя ў паветры целы, ляцяць апаратары. Яны набліжаюцца або аддаляюцца ад аб'ектаў, кіруюць кінакамерамі. Толькі калі да зямлі застаецца метраў шэсцьсот, капронавыя купалы парашутаў раскрываюцца.

Такімі «лётаючымі апаратарамі» аказаліся майстры спорту СССР Сяргей Кісялёў і Пётр Войленка. Апрача філіграннага ўмення свабодна падаць з самалётаў, ад іх патрабавалася рашэнне і мноства чыста тэхнічных задач, якія ў немалой ступені вызначалі поспех здымання.

Кінакамеру ўстанавілі на галаве апаратара. Спачатку апорай для яе служыла металічная каска, перапробленая з лётнага гермашлема. Але для шырокафарматнага здымачнага апарата гэтыя каскі сталі мала прыгоднымі. Пётр Войленка прапанаваў зрабіць больш лёгкія, пластыкавыя каскі-шлемы. На кінастудыі «Масфільм» іх адпрэсавалі па гіпсавых мадэлях, адлітых у форме галавы апаратара. Для шчыльнага прылягання і амартызацыі ўнутры абклеілі пластам паралону. Зверху на касцы — плоская пляцоўка, якая адпавядае абрысам і памерам шырокафарматнага здымачнага апарата.

Але пры раскрыцці парашута каска з умацаванай на ёй васьмікілаграмавай камерай стварала дадатковыя інерцыйныя перагрузкі, і сіла ўдарнага рыўка, што перадаецца на шыю апаратара, дасягала ста кілаграмаў. Зразумела, што такія перагрузкі небяспечныя.

Выйсце было знойдзена. Сканструявалі тэлескапічную высоўную штангу, якая злучае каску са скураным поясам. Яна і стала прымаць на сябе перагрузкі. А ў скураным поясе з бакавымі кішэнямі размясцілі васемнаццаць сярэбрана-цынкавых акумулятараў. Такая колькасць элементаў забяспечвала надзейнае жыўленне матора камеры.

Складанымі былі пошукі і выраб надзейнай сістэмы навядзення камеры. На прымацаваным да каскі ахоўным празрыстым казырку перад вачыма апаратара была зроблена каляровая акантоўка па форме кадра. Наперадзе каскі на кранштэйне — рамка са зменнымі прыстасаваннямі, разлічанымі на аб'ектывы з рознымі фокуснымі адлегласцямі.

Так у спалучэнні спартыўнага і кінематаграфічнага майстэрства апаратараў нарадзіліся кадры, знятыя ў свабодным падзенні.

Яўгеній ГРУЗІНАЎ,
інжынер.
(АДН).

ТЭЛЕБАЧАННЕ

1 красавіка

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне — школе. Фізіка. 10-ы клас. «Рэнтгенаўскія прамені і іх прымяненне». 10-00 — тэлевізійныя навіны (М). 10-15 — «Маршрутамі пяцігодкі». «Мікронная дакладнасць». Перадача з Іжэўска. 10-45 — «Біяграфія маёй рэспублікі». Прэм'ера шматсерыйнага тэлевізійнага фільма. 2-я і 3-я серыі. Трансляцыя на Маскву. 12-30 — праграма каляровага тэлебачання. «Дубраўка». Мастацкі фільм (М). 16-55 — праграма перадач. 17-00 — тэлевізійныя навіны (М). 17-15 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Заячая школа». Спектакль Дзяржаўнага тэатра лялек БССР. 18-15 — «Панарама навін». 18-45 — М. Гогаль. «Мёртвыя душы». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля. Частка 1-я і 2-я. Перадача з Ленінграда. 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 — тэлевізійны тэатр мініяцюр. «Трынаццаць крэслаў» (М). 22-20 — канцэрт з твораў кампазітара А. Далуханяна (М). 23-30 — навіны, каментарыі. Праграма перадач.

Другая праграма. 17-15 — «Самацветы». Тэлевізійны часопіс. Перадача з Тбілісі. 18-00 — для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў. «Займальная азбука» (М). 18-30 — «Жызель». Фільм-балет. 19-50 — «Цімур і яго каманда». Мастацкі фільм. 21-10 — экран — завочнікам. Начартальная геаметрыя. 21-40 — гісторыя КПСС. «Далейшае развіццё У. І. Леніным тэорыі і праграмы партыі па нацыянальнаму пытанню». Лекцыя кандыдата гістарычных навук А. Д. Малочкі.

2 красавіка

Першая праграма. 9-10 — тэлебачанне — школе. Біялогія. 10-ы клас. «Заканамернасці спадчыннасці». Перадача 2-я. 9-40 — «Іван Катляроўскі». Кінанарыс. 10-00 — тэлевізійныя навіны (М). 10-15 — «Радзіма». Тэлевізійны альманах (М). 10-45 — «Біяграфія маёй рэспублікі». Прэм'ера шматсерыйнага тэлевізійнага фільма. 4-я і 5-я серыі. Трансляцыя на Маскву. 12-45 — «Гутаркі аб літаратуры» (М). 13-30 — опера М. Мусаргскага «Жаніцьба». Тэлевізійны спектакль (М). 16-45 — праграма перадач. 16-50 — тэлевізійныя навіны (М). 17-00 — для школьнікаў: «Школа пачынаючага спартсмена» (М). 17-30 — «Панарама навін». 18-00 — праграма каляровага тэлебачання (М). 19-30 — М. Гогаль. «Мёртвыя душы». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля. Частка 3-я. Перадача з Ленінграда. 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 — «Дарогамі вясны». Рэйдагляд Беларускага тэлебачання. Гомельская вобласць. 21-25 — «Фабрыка хлусні і падману». Аб сучасным буржуазным кіно і тэлебачанні. 22-15 — «Я — з 60-х». Маладзёжная праграма. 22-55 — «Хроніка музычнага жыцця рэспублікі. Год 1956-ы».

Другая праграма. 17-30 — для школьнікаў. «Палкаводцы і военачальнікі ленінскай школы». С. Вастрацоў (М). 18-00 — «Мой дзед — чырвоны казак». Дакументальны фільм. 18-40 — «Рэмбрант». Тэлевізійны спектакль. 20-30 — «Вясняна». Фільм-канцэрт. 21-15 — літаратурны вечар, прысвечаны Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў (М). 22-45 — навіны, каментарыі. Праграма перадач. 23-05 — экран — завочнікам. Фізіка.

3 красавіка

Першая праграма. 10-00 — тэлевізійныя навіны (М). 10-15 — «Табе, юнацтва!». Перадача з г. Куйбышава. 10-45 — «Біяграфія маёй рэспублікі». Прэм'ера шматсерыйнага тэлевізійнага фільма. 6-я серыя. Трансляцыя на Маскву. 11-50 — «Старонкі музычнага календара». Балет А. Крэйна «Лаўрэнсія» (М). 15-15 — праграма перадач. 15-20 — школьная фільматэка. «Аповесць пра сапраўднага чалавека». Мастацкі фільм. 17-00 — тэлевізійныя навіны (М). 17-15 — «Майстры мастацтваў». Народны артыст РСФСР Арвід Янсанс. Перадача з Ленінграда. 18-00 — «Панарама навін». 18-15 — «Насельніцтву аб грамадзянскай абароне» (М). 18-30 — «Горад — вёсцы». Рэпартаж з Мінскага электратэхнічнага завода імя В. І. Казлова. 18-50 — дзіцячы экран. «Стары і Жураўель». Мультыплікацыйны фільм. 19-00 — праграма каляровага тэлебачання. «Андрэйка». Мастацкі фільм (М). 20-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 21-15 — «Дарогамі вясны». Рэйдагляд Беларускага тэлебачання. Старадарожскі раён. 21-30 — «Экран і час». Тэлевізійны альманах. 22-50 — навіны, каментарыі. 23-05 — «Заўтра — вялікі футбол». Тэленарыс. 23-20 — «Песня, усмешка, гітара». Канцэрт артыстаў Ленінградскай эстрады. (У запісе).

Другая праграма. 18-00 — «Планіна». Тэлевізійны дакументальны фільм (М). 18-30 — «Мы — камуністы». «Тры сустрэчы» (М). 19-00 — «У зале — акіян». Дакументальны фільм. 19-30 — «Дажджы». Тэлевізійны фільм. 20-30 — «Майстры мастацкага слова». «Сучасная савецкая паэзія». Чытае Зоя Аўчарова. 21-15 — «Пярсцёнак з русалкай». Мастацкі фільм. 1-я серыя (М). 22-50 — Экран — завочнікам. «Тэхналогія металаў».

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры, вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-22-04, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 08589